

Şükrü Çağrı Çelik

Türkiye'de Vergiler ve Gelir Dağılımı

Yeni Vergi Politikalarının Orta ve Uzun Vadede Gelir Dağılımına Etkisi

Türkiye’de Vergiler ve Gelir Dağılımı

Yeni Vergi Politikalarının Orta ve Uzun Vadede Gelir Dağılımına Etkisi

Ö Z E T

Ekonomik eşitsizliğin önemli bileşenlerinden olan gelir ve servet eşitsizliği; bölüşüm teorileri kapsamında iktisat yazınında uzun yıllardır tartışılmaktadır. Gelir dağılımı iktisadi istikrarı, toplumsal huzuru ve sosyal refahı ilgilendiren bir konudur. Devletin ekonomik hayatta üstlendiği rol ve uyguladığı ekonomi ve maliye politikaları, mevcut gelir dağılımını doğrudan ya da dolaylı yollardan olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir. Bu politika araçları arasında vergiler önemli bir yer kaplar. Bu bağlamda mezkur çalışmada maliye teorisindeki gelir dağılımına ilişkin temel varsayımlar ve Türkiye’deki mevcut vergi sistemi ışığında Covid-19 salgını sonrasında uygulanan vergi politikalarının gelir dağılımına olası etkileri incelenmiştir.

İnceleme sonucunda bazı politikaların gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltacak, bazı politikaların ise gelir dağılımındaki eşitsizliği arttıracak özellikte olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ekonomik konjoktüre özgü koşulların, ayrıca Türkiye’nin vergi sisteminin yapısının ve ülkedeki vergi zihniyetinin, uygulanan politikaların başarısını etkilediği anlaşılmaktadır. Son dönemde temel tüketim mallarındaki vergi indirimlerinin gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltacak nitelikte olumlu bir adım olarak uygulandığı bilirse bile bu politikalar enflasyonist koşullarda yeterince etkili olamamıştır. Bununla beraber son dönemde yapılan vergi indirimleri, vergi istisnaları ve muafiyetlerinin artışı gelir dağılımındaki adaleti bozucu özelliktedir. Son olarak dolaylı vergilerin payının azaldığı, gelir vergisindeki ağırlığın ücret geliri elde edenlere yüklenmediği, kurumlar vergisinin payının arttığı ve verginin daha fazla mükellef tarafından paylaşıldığı, vergi kaçakçılığı ve kayıt dışı ekonominin önlenildiği, mükelleflerin vergi bilincinin arttığı ve vergi denetiminin etkinleştirildiği bir vergi reformuna ihtiyaç duyulduğu çıkarımı yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, vergi politikası, gelir dağılımı eşitsizliği, maliye politikası, adil gelir ve servet dağılımı.

Atf: Çelik, Ş. Ç. (2022). *Türkiye’de vergiler ve gelir dağılımı: Yeni vergi politikalarının orta ve uzun vadede gelir dağılımına etkisi* (Analiz Raporu. 2022/10). İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı.

Y A Z A R H A K K I N D A

Şükrü Çağrı Çelik, 1993’te Malatya doğmuştur. İlköğretim, ortaöğretim ve lise eğitimini Mersin’de tamamlamıştır. 2016 yılında Hacettepe Üniversitesi Maliye Bölümü’nden mezun olmuştur. 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde bir dönem İslam İktisadi Araştırma Merkezi’nde (İKAM) asistanlık yapmıştır. 2017 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 2020 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde “2008 Küresel Finansal Kriz Sonrası Seçili Ülkelerdeki Maliye Politikalarının Dönüşümünün Değerlendirilmesi” isimli tezle yüksek lisansını tamamlamıştır. Aynı üniversitede doktora çalışmalarını sürdürmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.

İLKE Vakfı, toplumsal meselelerle ilgili bilgi, politika ve strateji üreten, karar alıcılara yol gösterecek araştırmalar yapan ve gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlayan bir sivil toplum kuruluşudur.

Bu Analiz Raporu Toplumsal Düşünce ve Araştırmalar Merkezi (TODAM) tarafından hazırlanmıştır. TODAM; adil, hakkaniyetli ve müreffeh bir toplum hedefini hayata geçirmek üzere düşünce ve strateji üretmektedir.

Adres: Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul Telefon: +90 216 532 63 70 E-posta: todam@ilke.org.tr Web: ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı’nın yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Yazıda belirtilen görüşler yazara aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı’nı bağlayıcılığı yoktur.

Giriş

Sınıflar ve toplumlar arasındaki “eşitsizlik” neredeyse insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Ekonomik eşitsizlik de eşitsizliğin önemli bir parçasıdır. Gelir ve servetin belirli ellerde toplanması hemen her seferinde bu ekonomik gücün bir tahakküm aracı olmasına yol açmaktadır. Ekonomik olarak güçlü olan kişi ve grupların toplumda elde ettiği bu haksız ayrıcalık, toplumsal adaleti zedelemektedir. Kimi zaman bu ayrıcalık hukuk kurallarının istismar edilmesi şeklinde tezahür etmiş, kimi zaman ise çeşitli sömürülerin yaşanması şeklinde karşımıza çıkmıştır. Bugün toplumsal adaleti zedeleyen birçok mesele ekonomik eşitsizlikler ile doğrudan ilintilidir. Gelir dağılımı eşitsizliği özellikle kapitalizmin gelişimiyle beraber önemi artan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapitalizmin ilk çıktığı dönemler ve akabinde yaşanan sanayi

devrimi neticesinde toplumsal bir dönüşüm yaşanmış ve gelir dağılımında büyük eşitsizlikler meydana gelmiştir. Süregelen yıllarda özellikle de Birinci Dünya Savaşı ve 1929 Büyük Buhranı sonrasındaki gelir eşitsizliği büyük boyutlara ulaşmıştır. İlgili gelişmelerden sonra devletin sosyal amaçlarla ekonomiye müdahale etmesi yaygınlaşmıştır. Gelir dağılımında meydana gelen eşitsizliğin önlenmesi için uygulanan kamu politikalarından bir tanesi de vergi politikalarıdır. Bu çalışmada Türkiye’de son dönemde uygulanan vergi politikalarının gelir dağılımına olası etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın ilk bölümlerinde, gelir eşitsizliği ve devlet müdahalesi üzerinde temel bilgiler verilmiş, ardından Türkiye’deki son dönem vergi politikalarının olası etkileri tartışılmıştır.

Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Devletin Müdahalesi

2008 Küresel Finans Krizi sonrasında, “Occupy Wall Street” ve “%99 Hareketi”nin, finans sektörüne karşı gösterilen tepkinin, Avrupa’da 2009 Borç Krizi sonrasında çeşitli ülkelerde yaşanan protestoların ve yakın zaman önce “Sarı Yelekliler”in başlattığı gösterilerin arka planında ekonomik eşitsizliklerin payı yüksektir. Ekonomik eşitsizlikte uçurumun artması, toplumsal huzurun bozulmasına yol açmaktadır. Günümüzde de özellikle ekonomik krizler, toplumsal sıkıntılar, salgın hastalıklar, gıda krizleri, savaşlar ve benzeri olağanüstü durumların artışı, eşitsizlik konusunun tekrardan gündeme gelmesini tetiklemiştir. Özellikle Covid-19 salgınından dolayı yaşanan ekonomik fırsat ve tehditler küresel düzeyde gelir ve servet dağılımında önemli değişikliklere neden olmaktadır.

Eşitsizlik toplumsal refahı azaltır. Bunun önlenmesi için gelir ve servetin vatandaşlar arasında adil dağılması gerekir (Maraşlı, 2017, s. 55). Eşitsizlik yalnızca iktisadi bir problem değildir. Eşitsizlik düzeyinin artması ile siyasi kutuplaşmalar (Ansell, 2022, s. 92)

sert ve popülist söylemler (Alvereadó vd., 2019, s. 19) ve sosyal problemler artmakta; suç oranlarının artışı gibi toplumsal huzuru bozan unsurlar meydana gelmektedir (Mıynat, 2004, s.102). Nitekim düşük gelirli eğitim ve sağlık harcamalarına yeteri kadar bütçe ayıramamakta, çeşitli problemlerle karşılaşmaktadır (Berman, 2022, s. 100-101). Bu yüzden Savaşan’a göre gelirin yeniden dağıtımı, topluma pozitif dışsallık yayan kamusal/yarı-kamusal mal statüsündedir (Savaşan, 2014, s. 341)¹. Hatta yoksulluğun giderilmesi küresel kamusal mal olarak bile örnek gösterilebilir (Kovancılar, Mıynat ve Aybarç, 2007, s. 149)². Sonuç olarak gelir dağılımındaki eşitsizlik konusu, kamu maliyesi açısından da önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Diamond’un da ifade ettiği gibi eşitsizlik konusu hem kamu ekonomisinin merkezinde yer alır hem de tam tersi eşitsizlik analizlerinde de kamu ekonomisi önemli bir konumdadır (Diamond, 2022, s. 57). Devletin de uyguladığı politikalar bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde kimi zaman doğrudan, kimi zaman da dolaylı yoldan gelir ve servet dağılımını etkiler. Bu politikalar; hukuk kurallarını koymak ve piyasayı regülasyona tabi tutmak gibi düzenleyici politikalar

1 Kamusal mallar toplumun tamamının ortak malıdır. Bu malların tüketiminden kimse dışlanamaz, bu mallar için tüketim fiyatı konulamaz (toplumun tamamına bedelsiz sunulur). Yarı kamusal mal ve hizmetler ise hem özel hem kamusal mallara benzemektedirler. Fiyatlandırılabilirler, dolayısıyla bazı kişiler tüketimden dışlanabilir. Buna karşın taşıdıkları pozitif ya da negatif dışsallıklar nedeniyle tamamen piyasaya bırakılamazlar. Eğitim ve sağlık en ünlü yarı kamusal mal ve hizmetler arasındadır. Eğitimli bir bireyin en azından temel düzeyde suça karışmayacağı, yerlere çöp atmayacağı, vergisini ödeyeceği varsayılır. Bu bireylerin çeşitli yönlerden topluma pozitif dışsallık yayarak toplumsal refahı arttırıcı özelliği vardır. Keza sağlık da benzer şekildedir. Sağlıklı bir bireyin hastalık bulaştırma riskinin düşük olduğu, toplumsal ahengi koruyacağı vs. varsayılabilir. Bu noktada eşitsizlik konusunda da benzer bir kamusal mal olduğu ifade edilebilir.

2 Küresel kamusal mal ve hizmetler; yalnızca herhangi bir topluma ait kamusal mallar değil bütün ülkeleri ilgilendiren, hatta gelecek nesilleri ilgilendiren mallar için kullanılır. Dünyanın bir bölgesinde ortaya çıkan salgın hastalığın önlenmesi tüm ülkeleri ilgilendiren bir meseledir.

olabileceği gibi vergi, transfer harcaması, kamulaştırma ve özelleştirme gibi doğrudan uygulanan mali politikalar da olabilir (Çelebi, 2015, s. 8).

Küresel düzeyde ekonomik eşitsizlik kaçınılmaz bir gerçektir (Alvereadó vd., 2019, s. 3). Toplumsal refahı sağlayacak ideal bir eşitsizlik seviyesi belirlemek çok zordur. Bu eşitliğin belirlenmesinde tek bir doğrunun olmaması kamu politikalarının ve kurumlarının etkin çalışmalarını da zorlaştırmaktadır (Alvereadó vd., 2019, s. 3). Yine de temel olarak iki ayrı düşünce ekolünün eşitsizlik ve yeniden dağıtım politikalarında karşı karşıya geldiği görülmektedir. Buna göre liberal ekolde piyasa mekanizması uzun vadede gelir seviyesini arttırıp, yaşam koşullarını düzeltecektir. Devlet müdahalesi bu noktada piyasa mekanizmasına en az müdahale edecek şekilde dizayn edilmelidir. Diğer tarafta sosyalist düşünceden etkilenen karşıt görüş yer almaktadır. Bu ekole göre kamu müdahalesi yeniden dağıtım politikaları için kilit roledir (Çelebi, 2015, s. 10; Piketty, 2022, s. 9)

Gelir Dağılımı Eşitsizliği Konusunda 20. Yüzyılda Meydana Gelen Önemli Gelişmeler

Stiglitz'e göre ekonomik krizler ve diğer istikrarsızlıkların en önemli nedenlerinden biri de artan eşitsizlik düzeyidir (Stiglitz 2016, s. 47). Bununla beraber küresel düzeyde artan krizler, eşitsizliği de daha fazla arttırmaktadır. Ekonomik düzen gelir ve servet eşitsizliğini doğrudan etkilemektedir. 20. yüzyılda dünya savaşları ve 1929 Büyük Buhranı sonrasında paradigma değişmiş, 1980'li yıllara

kadar hakim olacak müdahaleci sosyal refah devleti anlayışı yaygınlaşmıştır. Böylelikle gelir eşitsizliği görece azalmış (Chancel, 2022, s. 25), milli servet seviyelerinde düşüşler meydana gelmiştir (Chancel, 2022, s. 28). Piketty'ye göre eşitsizliğin azalması uygulanan kamu mali politikaları sayesinde (Piketty, 2015, s. 22). 1980'li yıllar ise hakim paradigmada yeniden değişimlerin yaşandığı dönemin başlangıcıdır. Bu dönemde birçok ülkede devletin ekonomik hayata minimum seviyede müdahalede bulunması gerektiği anlayışı yaygınlaşmıştır. Genel olarak vergi politikaları (özellikle vergi indirimleri), mali disiplini koruma, özelleştirmeler, deregülasyon politikaları, dış ticaretin serbestleştirilmesi gibi adımlar gelir eşitsizliklerini de arttırmıştır (Piketty, 2015, s. 22; Diamond, 2022, s. 57). Devletin ağırlığının azalmasıyla beraber kamudan öze doğru servet akışı da artmıştır (Alvereadó vd., 2019, s. 13).

1980'li yılların ekonomik kabulleri özellikle 2008 Küresel Finans Krizi ve 2011 Avrupa Borç Krizi'ne değin hakimiyetini sürdürmüştür. Devlet müdahalesinin sınırlandığı, ekonomilerin kendi kendine dengeye geleceği varsayımının olduğu bir dönemde çıkan krizler ile beraber devlet müdahalesi geri dönmüştür. Finans sektörünün kurtarılması için uygulanan kamu politikaları kamu borç yükünü birçok ülkede arttırmış ve gelir dağılımı finans sektörü lehine, toplumun ise aleyhine değişmiştir. Son dönemde Covid-19 salgını sonrasında meydana gelen ekonomik krizle beraber gelir ve servet dağılımındaki bozulma artmıştır. Kriz neticesinde birçok firma batmış, birçok kişi işsiz kalmıştır. Buna karşın krizi avantaja çevirerek servetlerini arttıranlar da vardır.

Kutu 1. Temel Kavramlar

Çalışmamızın daha iyi anlaşılabilmesi için bazı temel kavramları açıklamak faydalı olacaktır:

- **Refah** konusunda da farklı yaklaşımlar günümüzde popülerliğini sürdürmektedir. Ülkeler arasında kıyaslamalar yapılırken vatandaşların kişi başına ortalama gelirin daha yüksek olması, daha müreffeh bir toplumda yaşadığı anlamına gelmeyebilir. Refah için ortalama yaşam süresi, bebek ölüm oranları, satın alma gücü paritesi, suç oranı, hapisteki kişi sayısı gibi ek göstergelerin de sağlanması gereklidir. Ortalama geliri yüksek olan ABD'nin birçok gelişmiş ülkeye oranla daha yüksek çalışma sürelerine sahip olması toplumsal refahın daha az olduğunu gösterir (Chang, 2015, s. 145-147).
- Tam rekabet koşullarında üretim faktörlerinin üretimden aldıkları pay neticesinde oluşan gelir dağılımına **birincil gelir dağılımı ya da piyasa dağılımı** denirken (Savaşan, 2014, s. 347), **ikincil gelir dağılımı** ise piyasa sürecinde oluşan mevcut dağılımın vergi ve transfer harcamaları yoluyla (devlet müdahalesi ile) şekillendirildiği yeni gelir dağılımıdır.
- **Lorenz Eğrisi**; bir ülkede elde edilen toplam gelirin birikimsel olarak toplumda yaşayan insanlar tarafından ne oranda paylaşıldığını gösteren bir eğridir. Lorenz eğrisinden Gini katsayısı elde edilir. Bu katsayı 0 ile 1 arasındadır. Katsayı 1'e yaklaştıkça eşitsizlik artarken, 0'a yaklaştıkça eşitsizlik azalmakta, mutlak eşitliğe doğru gidilmektedir. Gelir dağılımını ölçmede en çok kullanılan araçlardan biridir. Yine P20/P80 oranı en yüksek geliri elde eden nüfusun %20'sinin kalan %80'e oranını göstermektedir. Benzer şekilde P10/P90 da sıklıkla kullanılmaktadır. Bunun yanında Dalton-Atkinson ölçütü, Palma oranı gibi alternatif araçlar da vardır.
- Gelir dağılımını etkileyen faktörler incelendiğinde mevcut servet dağılımı, eğitim, altyapı harcamaları, bölgesel kalkınma politikaları, çalışan nüfusun sektörel dağılımı (özellikle bilim ve teknoloji ağırlıklı sektörler ile geleneksel sektörler arasındaki dağılım), teknolojik gelişmeler, ticari liberalizasyon politikaları, ekonomik istikrar (özellikle fiyat istikrarı), yapısal uyum politikaları, finansal liberalizasyon politikaları ve regülasyonlar, maliye politikaları, ekonomik büyüme, özelleştirme ve kamulaştırma gibi unsurlar öne çıkmaktadır (Mıynat, 2004, s. 74-105).

Kutu 2. Vergilerin Sınıflandırılması

Vergi değişikliklerinin gelir ve servet eşitsizliğine katkısının incelenebilmesi için öncelikle vergileri birkaç farklı açıdan sınıflandırabiliriz. Buna göre çalışmamızla ilintili olarak vergiler 1) sübjektif-objektif vergiler, 2) dolaylı-dolaysız vergiler ve 3) gelir, harcama ve servet vergileri olarak sınıflandırılabilir:

- **Sübjektif vergiler;** mükelleflerin şahsi özelliklerini dikkate alarak oluşturulur. Buna göre vergiler kişilerin ödeme gücü, ailevi durum gibi iktisadi ve sosyal özelliklerine göre alınır.
- **Objektif vergilerde** ise mükelleflerin kişisel özelliklerinin vergi matrahını belirleme açısından bir farkı yoktur, farklı şekilde uygulanmazlar. Sübjektif vergilerin daha adil olduğu varsayılır (Muter, Çelebi ve Sakınç, 2016, s. 226).
- **Dolaysız vergiler;** kişilerin elde ettiği gelir ve servet üzerinden doğrudan alınan vergilerdir.
- **Dolaylı vergiler** ise kişilerin gelir ve serveti üzerinden değil harcamalar üzerinden alınabilen, yansıtmaya imkân sağlayan vergilerdir. Çoğunlukla alınan mal ve hizmetin içerisine saklanır ve mali anesteziye imkân sağlayarak mükelleflerin ödediği vergileri hissetmemesine (dolayısıyla da tepki verememesine yol açar). Dolaysız vergilerin daha adil olduğu varsayılır.
- **Gelir ve kazançlar üzerinden alınan vergiler;** gelir üzerinden alınan vergiler Türkiye'de en temelde gelir vergisi ve kurumlar vergisi olarak ikiye ayrılabilir. Gelir vergisi yaygın şekilde uygulanan bir vergi türüdür. Diğer vergilere göre çok daha yenidir (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012, s. 14). Gelir vergisi sübjektif karakterlidir ve gelir dağılımını düzenleme noktasında doğrudan etkili olabilmektedir (Tokatlıoğlu ve Selen, 2017, s. 369). Bireyin kendisi ve aile bireylerinin temel ihtiyaçlarını temin edebilmesi için asgari geçim indirimi, sakatlık indirimi gibi çeşitli vergi uygulamaları yer almaktadır. Bunun yanında ülkemizde emek gelirleri sermaye gelirlerine göre daha düşük oranda vergilendirilmektedir. Gelir vergisi aynı zamanda artan oranlı tarife yapısına sahiptir ve yüksek gelir elde edenlerden yüksek vergi kesilmesine imkân sağlar.
- **Harcamalar üzerinden alınan vergiler;** harcamalar üzerinden alınan vergilerde bir mal ya da hizmetin alım-satımı, ifası, üretimi, el değişimi ve tüketimi üzerinden yapılan maddi transferlerden alınmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2016, s. 429). Bu vergiler halk arasında en çok nefret edilen vergilerden biridir (Piketty, 2015, s. 535). Dolaylı vergi olarak sınıflandırılır. Objektif nitelikte oldukları için mükelleflerin ödeme güçlerini dikkate almaz. Özellikleri itibarıyla bu vergiler tersine artan oranlı (rici)dir³. Ayrıca vergilerin nihai tüketiciye yansıtılması kolaydır. Bu yüzden adaleti tesis edemezler (Şen ve Sağbaş, 2016, s. 429). Ayrıca mali

3 Tersine artan oranlılık; gelir seviyesi arttıkça ödenen verginin azaldığı, düşük gelirli kişilerin gelirlerine oranla daha yüksek vergi vermesine yarayan vergileme durumudur. Harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergilerde sıklıkla görülür. Özellikle düşük gelirli kişilerin aleyhine bir uygulamadır. Bu kişilerin marjinal tüketim eğilimleri yüksektir ve gelirlerinin büyük bir kısmını yaşamlarını idame ettirmek için barınma, yiyecek gibi alanlarda harcamak zorundadırlar. Dolayısıyla yaşamın idamesi için yapılan harcamalardan alınan harcama vergileri bu vergi türünün gelir dağılımında adaleti bozduğu varsayılır.

anesteziye yol açar. Vergi alınan mal ve hizmetin fiyatının içine dahil edilir. Beyana dayalı olarak hesaplanıp ödenen vergilere göre daha az farkındalık oluşturur.

- Ülkemizde en çok uygulanan harcama vergilerinin başında katma değer vergisi (KDV) ve özel tüketim vergisi (ÖTV) gelir. KDV’nin lüks mallara düşük, zorunlu mallara yüksek oranda uygulanması sıklıkla eleştirilmektedir⁴. ÖTV ise çağın şartları gereği artık “özel/lüks” olmayan ürünlere uygulanması açısından eleştirilmektedir⁵. Türkiye’deki uygulamada KDV matrahına ÖTV’li ürünler de girmektedir. Bazı durumlarda ÖTV’nin matrahına çeşitli diğer vergiler, harçlar ve fonların da eklendiği görülmektedir. Bu açıdan verginin vergisine (hatta verginin vergisinin vergisine) yol açmaktadır. Günümüzde araç fiyatları gibi bazı ürünlerin fiyatlarındaki yüksek vergilerin nedeni budur.
- **Servet vergileri;** Servet vergileri, servetin; tamamı üzerinden, el değiştirmesi üzerinden ya da değer artışı üzerinden hesaplanıp alınabilir (Şen ve Sağbaş, 2016, s. 203). Dolaysız vergiler sınıfına girmektedirler. Servet vergileri en eski vergi türlerinden biridir. Vergilendirilmesi ve tahsilatı kolaydır. Günümüzde birçok kişi gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi için ülke içinde ya da küresel düzeyde servet vergisinin uygulanabileceğini ifade etmektedir. Türkiye’de veraset ve intikal vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, değerli konut vergisi ve emlak vergisi en yaygın kullanılan vergiler arasındadır.

Türkiye’de emlak vergilerine konu olan bina, arazi ve arsaların değerlendirilmesi konusunda eleştiriler söz konusudur. Yine motorlu taşıtlar vergisi de özellikle Avrupa’daki ülkelere kıyasla çevreyi korumak, karbon tüketimini azaltmayı teşvik etmek gibi amaçların geri plana atılması nedeniyle eleştirilmektedir. Gelir ve servet dağılımını düzeltmesi potansiyeli en yüksek vergi veraset ve intikal vergisidir. Fakat bu verginin toplam gelirler içindeki payı çok düşüktür⁶.

4 Örneğin lüks çanta ve gözlükten %8’lik KDV alınırken, elektrik ve doğalgaz kullanımından %18 KDV tahsil edilir (Bingöl 2021, s. 25).

5 Örneğin pırlantadan ve elmasan alınmayan ÖTV; doğalgaz, akaryakıt, tırnak makası, buzdolabı, çamaşır makinesi, soda ve soğuk çaydan alınmaktadır (Bingöl 2021, s. 206-207).

6 Bingöl’ün de ifade ettiği üzere bu vergi; “en başarısız vergi kanunlarından bir tanesidir. Asıl amacından çıkmıştır...”(Bingöl 2018, s. 41).

Eşitsizliğin Önlenmesine Yönelik Kamu Politikaları

Yukarıda da ifade edildiği üzere aşırı gelir ve servet eşitsizliği kamusal, yarı kamusal ya da küresel kamusal mal olarak nitelendirilebilir ve de sosyal refah açısından üzerinde durulması gerekir. Bu kabulden hareketle, piyasanın kendi kendine bu problemi çözemeyeceği ve bunun için çeşitli kamu müdahalelerinin olması gerektiği çıkarımı yapılabilir. Gelir dağılımının iyileştirilmesi maliye politikalarının temel amaçları arasında yer almaktadır. Kamu maliyesinde gelir dağılımını iyileştirmek için yapılan uygulamalara yeniden dağıtım politikaları ismi verilir. Farklı

amaçlarla bu politikalar uygulanabilir. Etkin yeniden dağıtım (*efficient redistribution*) politikalarında Pareto optimuma⁷ ulaşmak için, piyasa başarısızlıklarına⁸ yönelik uygulanan doğrudan politikalar yer almaktadır (Piketty, 2022, s. 11). Saf yeniden dağıtım (*pure redistribution*) politikalarında ise, Pareto optimum sağlansa bile, toplumsal adaletin tesisi için “daha çok faydalananadan daha az faydalananana doğru” yeniden dağıtım yapılmaktadır (Stiglitz, 1994, s. 99).

Devlet gelir dağılımını düzeltmek için çeşitli yöntemler uygulayabilir. Devlet teşebbüsler kurarak doğrudan ekonomik hayatın içerisinde yer alabilir, sosyal transferler/kamu harcamaları veya vergiler yoluyla doğrudan ya da ekonomik/mali reformlar aracılığıyla

Tablo 1. Eşitsizlikle Mücadele Araçları

		Politika Ekonominin Hangi Evresinde Devreye Girer?		
		Üretim Öncesi	Üretim	Üretim Sonrası
Ne tür bir eşitsizlikle uğraşıyoruz?	Alt Gelir	Gelir Sağlama politikaları (sağlık hizmeti, evrensel temel gelir);	Asgari ücret; iş garantisi	Sosyal transferler, vergi kredisi ve vergi indirimi; tam istihdamı sağlayacak makro politikalar, negatif gelir vergisi
	Orta Gelir	Yükseköğretime yapılan kamu harcamaları	“Kaliteli iş” politikaları, işçi-işveren ilişkileri ve iş yasaları; sektörel ücret bordroları, ticaret anlaşmaları; inovasyon politikaları; işveren şirketleri	Güvenlik ağı ve sosyal sigorta politikaları
	Üst Gelir	Veraset ve İntikal, Emlak Vergisi, Gelir Vergisi	Mevzuat, antitröst yasaları	Servet vergileri

Kaynak: Blanchard ve Rodrik (2022, s. 20)’in çalışması genişletilerek oluşturulmuştur.

7 İtalyan İktisatçı Pareto’nun piyasa ekonomisi içinde bir toplumda bir kişinin refahını azaltmadan diğerinin refahının artamayacağını öne süren sosyal refah teorisi.

8 Piyasa başarısızlığı kavramı; piyasa ekonomisinin kendi halinde işlerken mevcut şartlar altında etkisiz durumlar için kullanılır. Piyasa mekanizması bu problemlere yeteri kadar cevap verememekte, bu ise devlet müdahalesi ve kamu ekonomisinin meşru temelini oluşturmaktadır (Dinler 2012, s. 38)

dolaylı olarak müdahalede bulunabilir (Mıynat, 2004, s. 97-98). Devletin uyguladığı politikalarda, gelir kamu-özel arasında yer değiştirebileceği gibi piyasa içinde de yeniden dağıtımına konu olabilir. Burada dağıtıcı faaliyetlerde optimum nokta ya da nesnel ölçüt yoktur. Toplumun özelliği, kabulleri ya da değer yargılarına göre bu nokta şekillenecektir (Nadaroğlu, 1998, s. 116-117).

Tablo 1’de eşitsizlikle mücadele için uygulanabilecek vergi ve vergi dışı kamu politikaları özet olarak sunulmaktadır.

Tabloda alt gelirli, orta sınıf ve üst gelir sınıfına yönelik politika tedbirleri üç aşamada ayrı ayrı sunulmuştur. Özellikle orta gelir sınıfı için önerilen fırsat eşitliğini önceleyen politikalar dikkat çekicidir.

Vergi politikalarında verginin teknik özellikleri (oran, matrah, tarife vs.), vergilerin gelir esneklikleri, vergilerin toplam vergi hasılatı içindeki payı ve vergilerin yansıma özelliği gelir ve servet dağılımını etkilemektedir (Şen ve Sağbaş, 2016, s. 419). Devletin gelirin yeniden dağıtımını için en çok başvurduğu başlıca yöntemlerden biri ise artan oranlı gelir vergisidir. Bu vergi uygulaması Piketty’e göre 20. yüzyılda vergi alanında yapılan en büyük icattır (Piketty, 2015, s. 533) Artan oranlı vergi tarifesi eşit marjinal fedakarlık ilkesini temele almaktadır. Bu ilkeye göre “*kişilerin gelirinin artması ile marjinal faydaları azalacak, vergi ödeme gücü artacaktır*” ve “*artan oranlı vergi*

tarifesinin adaleti sağlaması için gelir vergisi tarifesinin alt dilimlerinde vergi oranlarındaki artış daha düşük, üst dilimlerinde iste tam tersine daha yüksek olması gerekir (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012, s. 110-11). Bu açıdan subjektif karakterli bir vergi olarak nitelendirilir. Ayrıca artan oranlı vergi sisteminde tarifelerin yumuşak şekilde dizayn edilmesi⁹ de gelir dağılımındaki çarpıklığı iyileştirecektir (Muter vd., 2016, s. 148). Artan oranlı gelir vergisinde ayırma prensibi, asgari geçim indirimi, en az geçim indirimi ve negatif gelir vergisi gibi araçların uygulanması gelir dağılımının iyileştirilmesine yardım eder¹⁰. Bunun yanında artan oranlı vergiler en yüksek gelir düzeyindeki kişilerin servetlerinin daha az birikmesine de yardım etmektedir (Chancel, 2022, s. 44).

Piketty’nin çalışmasıyla beraber tekrar akademide yoğun şekilde tartışılan servet vergileri de gelir dağılımındaki uçurumu azaltacak bir diğer vergi politikası aracı olarak karşımıza çıkmaktadır (Piketty, 2015). Servet vergileri vergi kaçırılmalarının önlenmesi, zenginlerden daha fazla vergi alınması, vergide artan oranlılık sisteminin inşa edilmesi ve artan servet birikiminin dizginlenmesi amaçlarıyla alınabilmektedir (Saez, 2022, s. 184). Servetin vergilendirilmesi nesiller arası eşitsizliğin azaltılmak için kullanılmaktadır (Alvereadó vd., 2019, s. 17). Dünyada birçok ülkede artan oranlı vergileme sistemi ile beraber, iş gücü piyasalarının güçlü düzen-

9 Vergi tarifesinde verginin matrahları ve bu matraha tabi oranların sert/keskin şekilde artmak yerine ılımlı şekilde artış göstermesi.

10 Ayırma prensibinde emek gelirleri sermaye gelirlerine göre daha az vergilendirilir. Asgari geçim indiriminde kişilerin çalışmayan eşleri ve çocukları için vergi indirimi uygulanır. En az geçim indiriminde kişilerin temel geçim seviyesindeki ihtiyaçlarının maddi tutarı düşüldükten sonra gelir vergisi hesaplanır. Negatif gelir vergisinde belirli bir eşik değer altında gelir elde eden kişilerin vergi ödemesi aksine gelir desteği almasına yarayan bir sistemdir (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012, s. 100).

Tablo 2. Türkiye Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Gini Katsayısı, P80/P20 ve P90/P10 oranları, 2006-2021

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gini katsayısı	0,403	0,387	0,386	0,394	0,38	0,383	0,382	0,382	0,379	0,386	0,396	0,400	0,403	0,387	0,402	0,391
P80/P20 oranı	8,1	7,1	7,1	7,4	6,9	7,0	6,9	6,8	6,9	7,2	7,4	7,4	7,6	7,0	7,8	7,1
P90/P10 oranı	14,4	12,2	11,9	13,0	11,7	11,9	11,8	11,9	11,6	12,4	12,8	13,0	13,6	12,5	14,9	12,6
En düşük %20’lik grubun toplam gelirdeki payı	5,6	5,8	5,7	5,9	5,9	5,8	5,8	5,8	5,8	5,6	5,7	5,8	5,8	5,4	-	-

Kaynak: TÜİK, (2022a); Sosyal Veri, (2022c)

lemelerle korunması, sendikacılık ve asgari ücret gibi düzenlemelerin olması, eğitim ve sağlık imkânlarının gelişmesi, sosyal yardım uygulamalarının yaygın olması gelir ve servet uçurumunun daha az olmasına yol açmıştır (Blanchard ve Rodrik, 2022, s. 10).

Türkiye’de Gelir ve Servet Eşitsizliği

Türkiye’de son dönemde uygulanan vergi politikalarının gelir ve servet dağılımına olası etkilerini incelediğimiz çalışmamızın bu bölümünde ilk olarak mevcut durum değerlendirilecektir. Tablo 2’de Türkiye’deki Gini katsayısı, en yüksek %20’lik gelir dilimindekilerin en düşük %20’lik gelir dilimindekilere oranı (P80/P20) ve en yüksek %10’luk gelir dilimindekilerin en düşük %10’luk gelir dilimindekilere oranının (P90/P10) yıllar itibarıyla gelişimi verilmiştir.

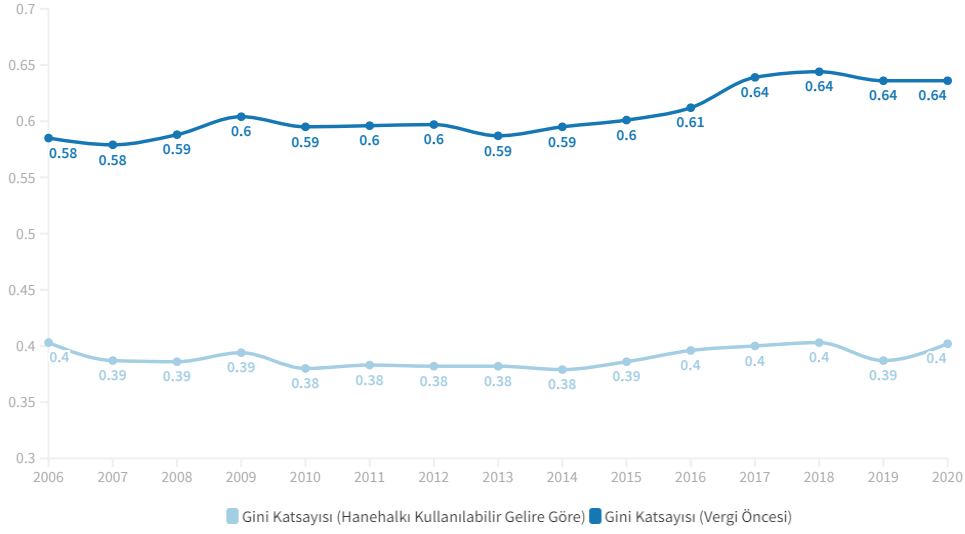
TÜİK verilerinde “gelir referans döneminde ödenen vergiler ve diğer hane veya kişilere yapılan düzenli transferler düştükten sonra hanehalkı kullanılabilir gelire ulaşmakta”dır (TÜİK, 2022a). Tablodaki veriler incelen-

diğinde gelir dağılımındaki çarpıklığı gösteren Gini Katsayısının 0,40’a yakın olması nedeniyle, görece yüksek seviyede seyrettiği görülmektedir. Bu oran 1’e yaklaştıkça gelir dağılımındaki eşitsizlik artmaktadır. Bunun haricinde en yüksek gelir seviyesine sahip 20%’lik nüfusun gelirinin, en düşük gelirlili 20%’lik nüfusun gelire oranı 2021 yılında 7,1 olmuştur. Bu oran yıllar itibarıyla yatay seyretmektedir. P90/P10’a göre ise en yüksek gelir seviyesine sahip 10%’luk dilimdeki kişilerin gelirinin, en düşük gelir grubundakilere oranı 12,6 olmuştur. Aktaş bu verilerin bir önceki senenin verilerinden hareketle hesaplandığını, artan enflasyon gibi 2022 yılında meydana gelen ekonomik koşulların gelir dağılımına etkisinin henüz ortaya çıkmadığını ifade etmektedir (Aktaş, 2022).

Bir başka veri Dünya Eşitsizlik Raporunda (World Inequality Database) karşımıza çıkmaktadır. 2021 yılında Türkiye’de satın alma gücü paritesine göre yetişkin nüfusun kişi başına ortalama 27.400 Euro geliri vardır. En alttaki %50’lik popülasyonun gelirden aldığı pay %11,9 iken, en üst gelire sahip %10 ve

İLKE ANALİZ RAPORU

Türkiye'de Vergiler ve Gelir Dağılımı

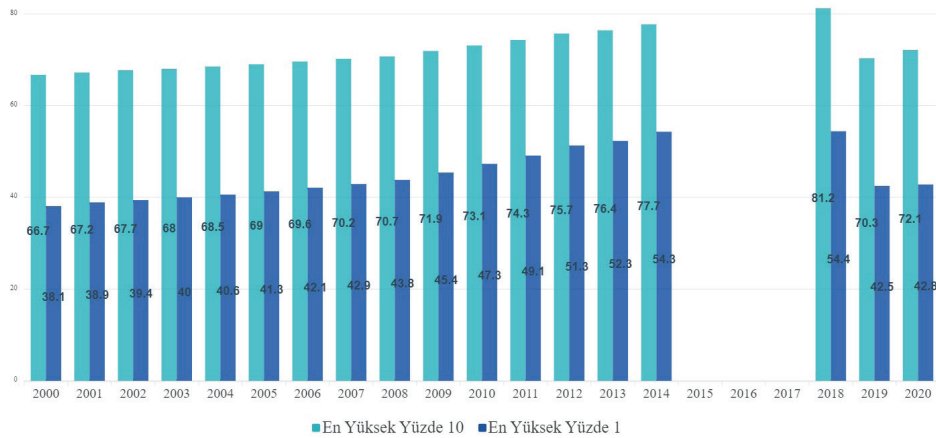
Şekil 1. Vergi Öncesi ve Sonrası Gini Katsayısı (2006-2020) (Katsayı)

Kaynak: Sosyal Veri, (2022b)

%1'lik popülasyonun toplam gelirden aldığı pay sırasıyla %54,5 ve %36,9'dur. İlgili rakamlar gelir vergisi ödenmeden önceki ortalamaları göstermektedir (Chancel vd., 2021, s. 225). Vergi ödemeleri öncesi ve sonrasındaki gelir eşitsizliğinin yıllar itibarıyla seyri aşağıdaki *Şekil 1*'de yer almaktadır. Şekilde vergi öncesi gelirlere göre, vergi sonrasında gelir eşitsizliğinin ciddi oranda azaldığı görülmektedir. Artan oranlı vergileme sistemi,

asgari geçim indirimi ve ayırma prensibinin bu azalmada payı yüksektir.

Gelir dağılımındaki eşitsizliğin yanı sıra bir diğer önemli gösterge servet eşitsizliğidir. Dünya Eşitsizlik Raporunda (World Inequality Database) Türkiye'de kişi başı ortalama servet ölçümlerine göre, nüfusun en alt servete sahip %50'lik popülasyonunun toplam servetten aldığı pay %3,7'dir. Bu oran en üst servet seviyesindeki %10 ve %1'lik popülas-

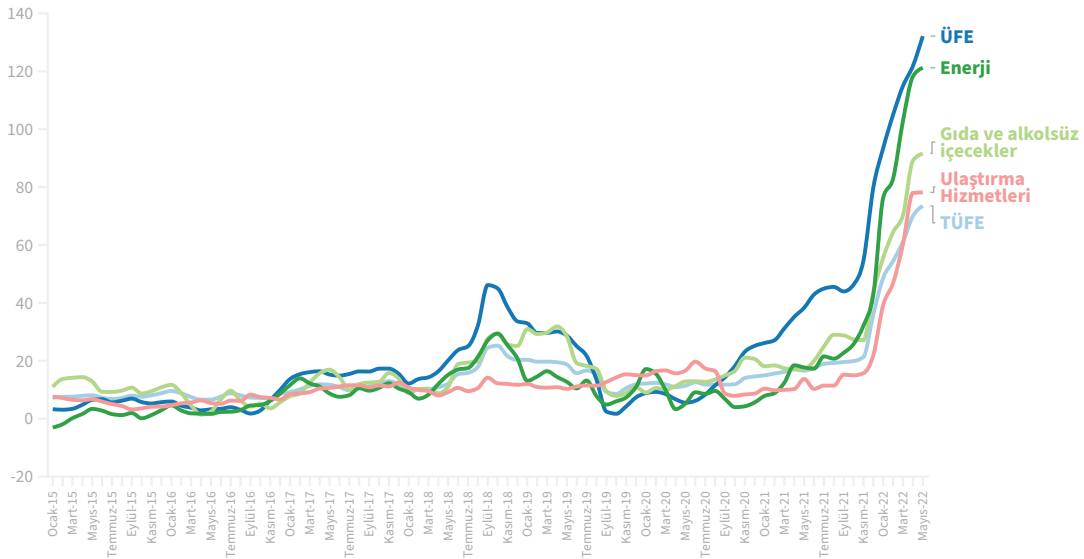
Şekil 2. Tepedekilerin Servetten Aldıkları Pay (2000- 2020) (%)

Kaynak: Sosyal Veri, (2022a)

yon için sırasıyla %67,5 ve %36,9'dur (Chancel vd., 2021, s. 225). Credit Suisse'in 2021 yılı Küresel Servet Eşitsizliği Raporu'nda ise, Türkiye'nin 2020 yılı servet Gini katsayısı 0,81 olmuştur. Türkiye'deki servetin kaynağı incelendiğinde %23,4'ünün finansal varlıklardan, %76,6'sının ise finansal olmayan varlıklardan (gayrimenkul gibi) olduğu görülmektedir. Yine toplam servetin büyük kısmının belirli kişiler arasında toplandığı görülmektedir. Bu noktada toplam servetin %72,1'i en üst seviyedeki %10'a; %42,8'i ise %1'lik bir azınlığın elindedir. Servet dağılımında en altta yer alan %20'lik kesimin serveti negatiftir/ borçludur (Davies, Lluberias ve Shorrocks, 2021). İki kurumun oranları farklı da olsa birbirine oldukça yakındır. Bu farklılığın ölçüm metodlarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Şekilde en tepedeki %1 ve %10'luk popülasyonun toplam servetten aldıkları pay gösterilmektedir.

2018'de en yüksek servet seviyesine sahip %10'un toplam servetten aldığı pay %80'in üzerindedir. Aynı şekilde %1'lik kesimin de %50'ye yakın olan payı düşünülürken 2018 yılında servet eşitsizliği en yüksek seviyeye çıkmış, bu tarihten sonra ise düşüş eğilimi göstermiştir.

Bu çalışmada gelir dağılımı ile vergi politikaları arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır. Buna karşın vergi politikalarının başarısını doğrudan etkileyen ekonomik istikrar (özellikle günümüz koşullarında enflasyon) kavramına ayrı bir parantez açmak gerekir. Devletin ekonomik büyümeyi teşvik etmek için veya fiyat istikrarını sağlamak için uyguladığı vergi politikalarının gelir dağılımına dolaylı etkileri söz konusudur. Son dönemde Covid-19 salgınından kaynaklanan arz ve talep şokları, olumsuz etkilenen beklentiler, gıda, enerji ve hammadde fiyatlarında artışlar, iklim krizi, Rusya-Ukrayna Savaşı gibi bir dizi olumsuz

Şekil 3. ÜFE, TÜFE ve Tüketici Fiyatlarına Göre Bazı Mal ve Hizmet Sepetlerinin Yıllık (Bir Önceki Yılın Aynı Ayına Göre) Değişimi %.

Kaynak: TÜİK, (2022b)

Tablo 3. Konut Fiyatlarındaki Artış Trendi

Yıl	Konut metrekare fiyatı (TL)	Ortalama konut fiyatı (TL)	Aylık Net Asgari Ücret (TL)	Asgari ücretli bir kişi ortalama kaç sene ev alabilir
Mayıs 2018	2.372	275.125	1.603	14,30
Mayıs 2019	2.141	278.330	2.020	11,48
Mayıs 2020	2.568	346.680	2.324	12,43
Mayıs 2021	3.448	448.240	2.825	13,22
Mart 2022	6.912	898.560	4.253	17,60
Mayıs 2022	9.363	1.264.005	4.253	24,76

Kaynak: Endeksa (2022)’dan elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

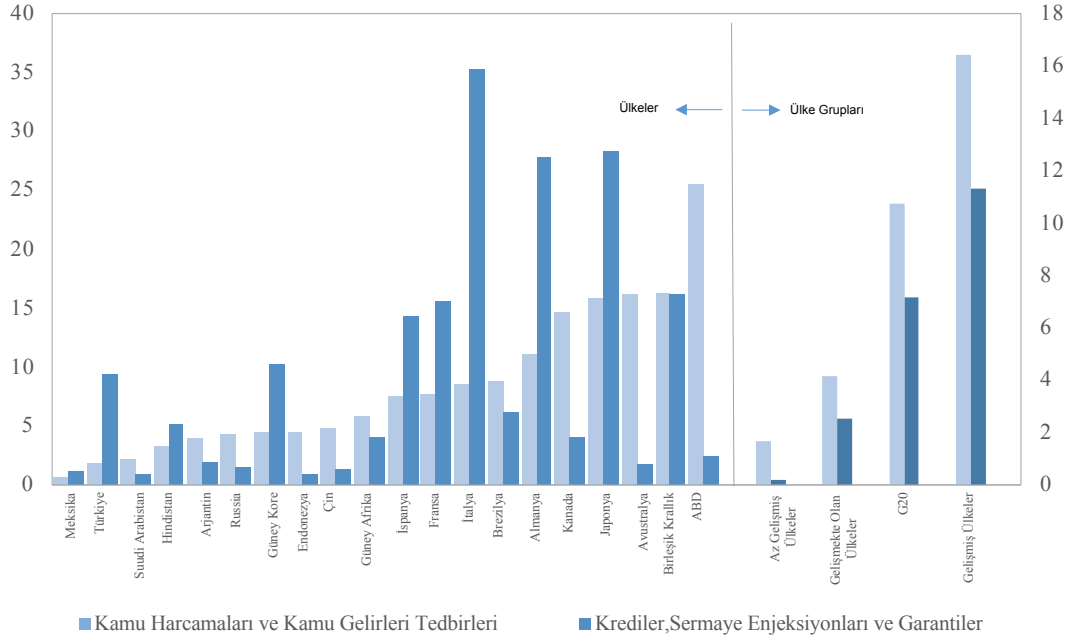
olay yaşanmıştır. Ülkeler salgın sonrasında daralan ekonomilerini para ve maliye politikaları ile canlandırmaya çalışmıştır. Tüm bunların sonucunda hem maliyet hem de talep enflasyonu birçok ülkede ortaya çıkmıştır. Tüm bunların sonucunda hem maliyet hem de talep enflasyonu birçok ülkede ortaya çıkmıştır. Şekil 3’te Türkiye’de enflasyonun seyri gösterilmektedir.

Şekilde hem Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) hem de Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) yer almaktadır. Bunun yanında gıda ve alkolsüz içecekler, enerji ve ulaştırma hizmetleri için oluşturulan tüketici fiyat endeksleri de yer almıştır. Bunun yanında özellikle konut ve araç fiyatlarındaki artış trendi bir hayli yüksektir. Tablo 3’de ortalama konut fiyatları ve asgari ücret karşılaştırılmıştır.

Mevcut koşullarda asgari ücretlilerin ortalama fiyatlara sahip bir ev alması için yaklaşık 24,7 sene bütün gelirlerini biriktirmesi gerekmektedir. Türkiye’de 2000’li yıllardan önce yaşanan hiperenflasyon, 2000’li yıllardan sonra bütçe disiplini ve diğer tamamlayıcı önlemler ile kontrol altına alınmıştır. Covid-19 ve yapısal koşullarla beraber hem

üretici fiyatlarında hem de tüketici fiyatlarında ani yükselmeler meydana gelmiştir. Enflasyonun seyri göz önüne alındığında adil bir gelir dağılımı için vergi politikalarının bu alanlara yönelmesi gerekmektedir. Ücret geliri elde eden alt gelir ve orta gelir seviyesine sahip kişilerin maaşlarının artışı genellikle hem geriden gelmekte hem de enflasyon kadar artmamaktadır. Bu durumda ücret geliri elde eden kişilerin refahı düşmektedir. Bunun yanında marjinal tüketim eğilimi yüksek olan alt ve orta gelir seviyesindeki vatandaşların harcamalarının büyük kısmı gıda, barınma ve ısınma gibi alanlardadır. Bu açıdan gıda, konut, araç fiyatları, ulaşım, enerji gibi temel göstergelerdeki yükseliş kişilerin refahını doğrudan azaltmaktadır. Ayrıca vergi matrahlarının enflasyona bağlı olarak artışı, sabit gelirliler için ayrı bir dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

Salgın sonrasında ekonomilerin canlandırılması için toplam talebi destekleyen, üreticilerin maliyetlerini düşürmeye çalışan para ve maliye politikaları ile diğer ekonomik tedbirler dünya genelinde uygulanmıştır. Aşağıdaki şekilde ülkelerin uyguladığı maliye

Şekil 4. Ülkelerin 2020 ve 2021 Yılında Aldığı Doğrudan ve Dolaylı Ekonomik Tedbirlerinin 2020 Yılındaki GSYH’lerine oranı (%)

Kaynak: International Monetary Fund (IMF), (2021) verilerinden oluşturulmuştur.

politikaları (kamu harcamaları ve vergi politikaları) ile diğer önlemlerin (uygun krediler, sermaye enjeksiyonları ve gelir garantileri) GSYH içindeki payları gösterilmiştir.

Şekil 4’e göre Türkiye’de ekonomi politikalarında daha çok kredi, sermaye enjeksiyonları ve garantiler tercih edilmiştir. Bu yöntemle ekonomiye yapılan müdahaleler GSYH’nin yaklaşık %9,37’sine eşittir. Doğrudan kamu harcamaları ve vergiler (vergi indirimi, vergi istisnası ve muafiyeti, vergi tahsilatının ertelenmesi gibi) yoluyla yapılan müdahaleler ise GSYH’nin yaklaşık %1,88’ine eşittir. Yapılan kamu harcamalarının ve vergi politikalarının hangi gruplara yöneldiği gelir dağılımını etkileyecektir. Düşük gelirli vatandaşlara uygulanacak doğrudan gelir destekleri ve alt gelir gruplarına getirilecek vergi istisnaları

gelir dağılımını iyileştirecektir. Buna karşın yatırımları teşvik etmek için uygulanacak vergi kolaylıkları ya da kamu harcamaları gelir dağılımını daha da bozabilecektir. Son dönemde uygulanan vergi politikalarının gelir dağılımına etkileri aşağıda daha detaylı incelenecektir.

Yeni Vergi Politikalarının Gelir Dağılımına Olası Etkileri

Vergi sisteminde adalet sağlanmadan gelir dağılımında adalet sağlanamaz. Türkiye’de özellikle harcamalar üzerinden alınan vergilerin yüksek olması nedeniyle vergi yükü düşük

gelirliğin üzerindedir¹¹. Harcama vergileri gelir eşitsizliğini arttırmaktadır. Ayrıca harcama vergilerinde satış tutarına eklenen vergilerin tekrar vergisi (hatta bazı durumlarda üçüncü defa) hesaplanmaktadır. Örneğin yurtdışından ithal edilen bir ürüne gümrük vergisi uygulanmakta, gümrük vergili yeni satış fiyatı üzerinden ÖTV hesaplanmakta, ÖTV'li tutardan ise en son KDV hesaplanabilmektedir. Dolayısıyla ürünün fiyatı çok şişebilmektedir.

Vergi adaletini bozan çeşitli yapısal problemler de yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi vergi kaçakçılığıdır. Özellikle kayıt dışı ekonomi nedeniyle Türkiye'de etkin bir vergi sistemi inşa edilememektedir. Elgin'in de belirttiği gibi ekonomide kayıt dışılık ülkenin gelişmişlik seviyesi arttıkça azalır (Elgin, 2011, s. 75). Ayrıca kayıt dışı ekonomi kişiler ve kurumlar arasında haksız rekabete yol açmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 29). Özellikle ülkemize göç eden yabancı uyruklu insanların, kayıt dışı şekilde asgari ücretin bile altında çalışması işverenlere vergi avantajı sağlamaktadır. Bu nedenle piyasada rekabet olumsuz yönde etkilenmektedir. İşçisini kanuni yollara uygun şekilde istihdam eden işverenler, kayıt dışının yüksek olduğu rakiplerine göre hem yüksek ücretler vermekte hem de işçi çalıştırma nedeniyle oluşan sosyal sigorta primi, işsizlik sigortası gibi vergiye benzer giderler ile karşılaşmaktadırlar.

Vergi kaçakçılığı ile ilişkili bir başka konu olan vergi yükü kavramı da Türkiye'de düşük seviyededir. OECD ülkeleri içinde ülkelerin toplam vergi gelirlerinin milli gelirlerine (GSYH cinsinde) oranı 2020 yılı için %18 ile %47 arasında değişmektedir. Genel OECD ortalaması ise %33,51'dir. Türkiye'nin ortalaması ise %23,86'dır (OECD, 2022). Vergi yükünün düşük hesaplanmasının tek nedeni vergi kaçakçılığı değildir. Bunun yanında vergi teşkilatının yapısı, vergi bilincinin düşük olması, bazı vergilerin düşük oranlara sahip olması, vergi mevzuatının karmaşıklığı ve vergi denetiminin yeterli olmaması gibi nedenler de vardır.

Vergi adaletini zedeleyen bir başka neden ise vergi indirim, muafiyet ve istisnalarının yüksek olmasıdır. Bu uygulamalar verginin genelliği ilkesine aykırı bir şekilde toplumdaki bazı kesimlere avantaj sağlamaktadır. Aşağıdaki tablo 2021 ve 2022 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunlarında yer alan bütçe tahminleri yer almaktadır.

Tablo 4'de yer alan vergi harcamaları incelendiğinde gelir vergisinin önde olduğu görülmektedir. Bunun yanında özellikle petrol fiyatlarındaki yükselişin önlenmesi amacıyla eşel-mobil sistemi aracılığıyla, ÖTV ve KDV üzerindeki indirimler, salgının ekonomik etkilerini gidermek için yapılan vergi indirimleri, yatırımların teşviki için gelir vergisinden

11 2021 yılı Merkezi Yönetim Bütçesine göre, Türkiye'de dolaysız vergiler toplam vergi gelirlerinde yaklaşık %35,9 paya sahipken, dolaylı vergiler ise yaklaşık %64,1'lik paya sahiptir (Hazine ve Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü 2022). 2021 yılında elde edilen vergilerde gelir ve kurumlar üzerinden alınan vergilerin toplam vergiler içindeki payı yaklaşık %34,1, servet üzerinden elde edilen gelirlerin payı yaklaşık %2 (büyük çoğunluğu motorlu taşıtlar vergisi olup, veraset ve intikal vergisinin tüm vergiler içindeki payı yalnızca %0,19) olmuştur. Kalan vergi gelirlerinin büyük çoğunluğu kişilerin ekonomik güçlerini dikkate almayan, harcamalar üzerinde alınan vergi ve harçlardan oluşmaktadır. 2021 yılında elde edilen toplam vergi gelirlerinin yaklaşık %50,7'si yalnızca KDV (%33,08) ve ÖTV (%17,6) üzerinden alınmıştır (Hazine ve Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü 2022).

Tablo 4. Vergi Türleri İtibarıyla Toplam Vergi Harcaması Tahminleri (TL)

Kanun Adı	2021	2022	2023	2024
Gelir Vergisi Kanunu	91.172.602.035	127.902.747.688	145.988.885.374	165.250.371.456
Kurumlar Vergisi Kanunu	49.423.342.695	86.107.845.253	98.797.841.499	112.420.042.034
Katma Değer Vergisi Kanunu	58.252.412.696	71.275.431.274	81.779.525.908	93.055.248.988
Özel Tüketim Vergisi Kanunu	20.515.678.232	25.911.156.856	29.729.769.228	33.828.896.012
Diğer Kanunlar	11.406.060.266	24.771.291.735	28.421.918.437	32.276.661.166
Toplam	230.770.095.925	335.968.472.807	384.717.940.446	436.831.219.656

Kaynak: 2021 ve 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunları.

vazgeçme gibi yöntemlere başvurulmuştur (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2021, s. 20).

Bunun yanında ödenen vergilerin dağılımında da gelir eşitsizliği sorunu söz konusudur. Toplam vergi gelirlerinin yaklaşık %19'u kişisel gelir vergisinden alınmaktadır. Yedi kalemden oluşan gelir vergisinde (zirai kazanç, ticari kazanç, serbest meslek kazancı, menkul sermaye iradı, gayrimenkul sermaye iradı, ücretliler ve diğer kazanç ve iratlar) vergilerin büyük kısmı kaynaktan kesinti/stopaj yoluyla elde edilen gelirlerden alınmaktadır. Stopaj yoluyla vergilendirilen büyük çoğunluğu ücret geliri elde eden kişilerdir. Bu kişilerin ödedikleri vergiler, 2021 yılında toplanan kurumlar vergisinden (ya da işverenlerinden) daha fazla olmuştur. 2021 yılı Merkezi Hükümet Bütçesi'nde elde edilen 219 milyar TL'lik Gelir Vergisi'nin 201 milyar TL'lik kısmı bu kapsamda alınmıştır (Hazine ve Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü 2022).

Bir başka ifadeyle serbest meslek ile uğraşan, avukat, doktor, ticari kazanç elde eden tüccar, zirai kazanç elde eden çiftçi, borsada gelir elde eden, parasını faize yatıran menkul sermaye

iradı sahibi ve kira geliri elde ederek gayrimenkul sermaye iradı sağlayan ev sahiplerinin toplamından daha fazla vergi, ücret geliri elde edenlerden alınmaktadır. Kaynaktan kesilen bu vergiler beyanname vermeye imkân tanımadığından mükellefin ödeme gücünü dikkate almamaktadır. Bu haliyle örneğin serbest meslek kazancı elde eden bir mali müşavir mesleği ile ilgili aldığı bir dergiyi gider olarak beyan edebilmekteyken, ücret geliri elde eden bir akademisyen mesleki gelişimi için yaptığı harcamaları gider olarak beyan edememektedir.

Türkiye'de son yıllarda özellikle Covid-19 salgınından kaynaklı ekonomik krizin ilk etkilerinin giderilmesi için birçok vergi indirimi ve vergi erteleme yapılmıştır. Bunun haricinde farklı vergi politikalarına gidilmiştir. Vergi ile ilgili yapılan bazı düzenlemeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablonun sağ sütununda bu önlemlerin gelir dağılımına olası etkilerine dair yazar tarafından yapılan değerlendirmeler yer almaktadır. Değerlendirmeler "Etkisiz, Olumlu ve Olumsuz" olarak üçe ayrılmıştır.

Tablo 5. Son Dönemde Uygulanan Bazı Vergi Düzenlemeleri ve Gelir Dağılımına Olası Etkileri

Düzenleme	Gelir Dağılımına Olası Etkisi
18 Mart 2020 tarihinde açıklanan karar ve sonrasında gelen tamamlayıcı tedbirler kapsamında krizden etkilenen perakende, AVM, demir-çelik, otomotiv, lojistik-ulaşım, sinema, tiyatro, konaklama, gıda, tekstil, konfeksiyon ve etkinlik-organizasyon, sağlık hizmetleri, mobilya, madencilik, inşaat, yayın/matbaa gibi bazı sektörlerde KDV ve sigorta primi ödemeleri ertelenmiştir. Bu düzenlemeden yararlanan kişi sayısı 2 milyonu bulmuştur.	ETKİSİZ: Krizin ilk çıktığı dönemde ortaya konan bu tedbir ekonominin canlandırılması amacıyla yapılmıştır. Alt gelir grubundakilere doğrudan faydası sınırlıdır. Yine de ekonominin canlanması ile beraber alt gelir grubundakilerin gelirleri artacaktır ETKİSİZ: KDV gelirlerinden tamamen vazgeçilmesi gibi bir hükümden ziyade, vergi ertelemelerine yönelik bir düzenleme yapılmıştır.
Mart ve Temmuz 2020’de ayrı tarihlerde iç hat uçak seferlerinde, düşün organizasyonları, konut bakım onarımı, terzilik, yolcu taşımacılığı, kuru temizleme, konaklama, yeme-içme, sinema, tiyatro, müze ücretlerindeki gibi sektörlerde KDV oranları düşürülmüştür.	ETKİSİZ: Ekonominin canlandırılması için vergi indirimleri uygulanmıştır. İlgili sektörler krizden en çok etkilenen sektörler arasındadır. Dolayısıyla düşen KDV oranları, salgından etkilenen kurumların zararlarının karşılanması için kullanıldığından dolayı tüketicilerin faturalarını düşürücü etkisi ya hiç olmamıştır ya da çok sınırlıdır.
Eylül 2020 özel okullar için KDV oranı 30 Haziran 2021’e kadar %8’den %1’e düşürülmüştür.	ETKİSİZ: Özel okullara yönelik bu hamle, çocuklarını özel okula yazdırabilecek orta ve üst gelir seviyesindeki velilere yöneliktir. Vergi indirimini eğer fiyatlara yansımamışsa öğrenci velilerine doğrudan katkısı yoktur.
30 Eylül 2020 mevduat faizlerine uygulanan vergiler yıl sonuna kadar indirilmiştir. 6 aya kadar vadeli hesaplarda uygulanan vergi oranları %15’den %5’e, 6 aydan 1 yıla kadar olan vadeli hesaplarda uygulanan vergi oranları %12’den %3’e, 1 yıldan uzun vadeli hesaplardaki stopaj oranları ise %10’dan 0’a çekilmiştir.	OLUMSUZ: Doğrudan tasarruf sahiplerine yönelik bir hamledir. Vergiler düşürülerek tasarruflar teşvik edilmiştir. Fakat alt gelir grubundakilerin gelirlerinin büyük bir kısmını harcadığı ve tasarruf yapma imkânı bulamadığı düşünülürse bu düzenleme orta ve üst gelir grubundakilerin kazançlarını arttıracak bir politika gibi durmaktadır.
Döviz ve altın alımlarında BSMV oranı binde 2’den yüzde 1’e çıkarılmıştır. İlgili oran kısa süre sonra tekrar düşmüştür. Bunun yanında finansman bonusu stopajı %10’dan %15’e çıkarılmıştır.	OLUMLU: Kamuya gelir getirmesi amacıyla yapılmış bir hamledir. Özellikle spekülasyon kar güdüsüyle döviz ve altın alan kişilere uygulanan bu vergideki artış, altın ve döviz yatırımı yapabilecek orta ve yüksek gelirli kişilerin gelirini azaltacak bir hamledir.
Nisan 2020-Ağustos 2020 arasında alınan bir dizi karar ile çeşitli ürün ve hizmetlerde gümrük vergisinde ve ÖTV’de artışa gidilmiştir. Bu mal ve hizmetlerden bazıları: Hoparlörler, saatler, kronometreler, aydınlatma cihazları, hidrolik presler, video konsolları, bayram ve karnaval eşyaları, sirk eşyaları, çitçitlar ve bunların aksesuarları, golf sopaları, tekstil ürünleri, oyuncaklar, mobilyalar, ayakkabılar, otomobiller...	OLUMSUZ: Salgın sonrasında artan bütçe açıklarına karşı gelirleri arttıracak tedbir uygulanmıştır. Vergideki artışlar ÖTV ve gümrük vergisi gibi daha çok harcamalar üzerinde alınan vergilerdir. Vergi artışı fiyatları arttırma ve gelir dağılımını bozma potansiyelindedir.

İLKE ANALİZ RAPORU

Türkiye'de Vergiler ve Gelir Dağılımı

<p>Özel İletişim Vergisi (ÖİV) %7,5'dan %10'a yükseltilmiştir.</p>	<p>OLUMSUZ: Tüketiciler üzerinden alınan dolaylı vergi statüsündedir. Vergi oranındaki artış gelir dağılımını olumsuz etkileyecektir.</p>
<p>2021 yılında Eşel-Mobil sistemine devam edilerek petrol ürünleri üzerindeki ÖTV (ve ÖTV'li fiyattan hesaplanan KDV) hafifletilerek, petrol fiyatlarının artışını engellenmeye çalışılmıştır.</p>	<p>OLUMLU: Bu uygulama hem üretici hem de tüketici fiyatlarındaki yükselişi durdurmak amacıyla yapılmıştır. Kurun yükselişi ve petrol fiyatlarındaki küresel artışlar neticesinde yurt içinde petrol fiyatları artmış, fiyat istikrarı zedelenmiştir. Dolayısıyla ÖTV'de kısmi olarak indirimle gidilmesi halkın genelinin gelirinde bir iyileşme sağlayacaktır.</p>
<p>2020 yılından bu yana mali af, vergi affı, yapılandırma yasası ya da varlık barışı uygulaması gibi çeşitli uygulamalar yürürlüğe girdi. Bunların arasında 7256 Sayılı "Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" 11.11.2020 tarihinde Resmi Gazetede yayımlandı, 09.06.2021 tarihli Resmi Gazete'de 7326 Sayılı "Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" yürürlüğe girmiştir. Aynı zamanda Varlık Barışı uygulamasına gidilmiştir.</p>	<p>OLUMSUZ: Ödenmesi gereken vergi borçlarına ya vergi cezalarına yönelik af düzenlemesi getirilen çeşitli kanunlardır. İlgili kanunlar çoğunlukla verginin aslını saklı tutmakla beraber, ceza vs. üzerinde af sağlamayı amaçlamıştır. Devlete gelir sağlayan bir uygulamadır. Bu tarz af yasaları dikkatlice uygulanmalıdır. Benzer düzenlemelerin artması, vergisini zamanında ödeyen vatandaşların adalet duygusunu zedeleyecektir. Gelir dağılımı vergisini zamanında ödeyen kişilerin aleyhine bozulacaktır.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • 2021 yılı kurumlar vergisi %25'e çıkarılmıştır. Bu oran 2022 yılında %23 olarak uygulanacaktır. • İhracatçı ve sanayi sicil belgesine sahip olanlara 2022 yılı kurumlar vergisinde %1 ek indirim uygulanacaktır, • 2022 yılında finans kuruluşlarının kurumlar vergisi %25'e çıkarılmıştır. 	<p>OLUMLU: Kurumlar vergisinin farklı oranlarda uygulanması, artan oranlı gelir vergisindeki ayırma prensibine benzer sonuçlar doğurmaktadır. Bu açıdan düzenleme ile sermaye ve finans üzerinden (ya da finans kuruluşları üzerinden) işlem yapan kuruluşlar diğer kurumlara daha yüksek oranda vergi verecektir. Finans kuruluşları salgın döneminde uygulanan düzenlemelerle beraber kârlarını arttırmıştır. Finans kuruluşlarının yüksek vergi oranına tabi olması, gelir dağılımında iyileşme sağlayacaktır</p> <p>OLUMSUZ: Buna karşın çeşitli iktisadi amaçlarla %23 kurumlar vergisine ek uygulanan vergi indirimleri, kurumlar arasındaki adaleti zedeleyebilecektir.</p>
<p>Devlet tahvili ve hazine bonoları gelirlerinde stopaj sıfırlanmıştır. TL cinsinden yatırım fonlarından elde edilen gelirlere vergi istisnası sağlanmıştır.</p>	<p>OLUMSUZ: Devletin borçlanma araçlarını teşvik için ve döviz kurunu kontrol etmek için uyguladığı önlemlerdir. Fakat tahvil, bono ve TL cinsinden yatırım fonlarından elde edilen gelirlerinin vergiden istisna tutulması yüksek gelir sahibi kişilerin lehine bir düzenlemedir.</p>

<p>Basit Usulde vergilendirilen 850 bin esnaf ile diğer ücretliler Gelir Vergisi’nden geçici süre muaf tutulmuştur.</p>	<p>OLUMLU: Basit usuldeki mükellefler; gelir vergisine katkıları çok az olan, kendi işinde bilfiil çalışan, emsal kira bedeline göre düşük kira ödeyenler ve çoğunlukla düşük gelir elde eden mükelleflerdir. Bu esnaflardan vergi alınmaması çoğunlukla düşük gelirliler için mükelleflerin gelirlerini arttıracaktır.</p>
<p>2022 yılı için gelir vergisi matrahları, damga vergileri, harçlar, cezalar, istisna ve beyan sınırları yeniden değerlendirilmesine (%36,20) göre tekrar belirlenmiştir. Bunların arasında yalnızca MTV yeniden değerlendirilmesine oranından düşük olarak %25 oranında artış göstermiştir.</p>	<p>OLUMLU: Enflasyonun bir diğer olumsuz özelliği de vergi yeniden değerlendirilmesine oranlarını arttırmasıdır. Özellikle ücret geliri elde eden kişilerin refahını olumsuz etkilemektedir. Enflasyonist dönemde nominal olarak artan gelirler sebebiyle kişiler daha yüksek oranlardan vergilendirilirler ve artan oranlı vergileme nedeniyle reel gelir kayıpları yaşarlar. Bu durum taksifasyon olarak literatürde yer bulur (Şen ve Sağbaş, 2016:424).</p>
<p>2022 için asgari ücret 4250 TL olmuştur. Asgari ücrete tekabül eden tutarlar gelir vergisinin ilk diliminden istisna edilmiştir. Buna karşın asgari ücretlilerden damga vergisi de alınmayacaktır.</p>	<p>OLUMLU: Asgari ücretli kişilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi için yüksek oranda bir zam yapılmıştır. Bunun yanında damga vergisi ve asgari ücrete tekabül eden gelir vergisinden indirim getirilmiştir. Düşük gelirliler için vatandaşların yüksek enflasyonist ortamda temel ihtiyaçlarının karşılanması için alınan bir tedbir olarak değerlendirilebilir.</p>
<p>12 Şubat 2022 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yüzde 8 KDV oranına tabi ürünlerin yer aldığı II sayılı listede bulunan gıda maddeleri, KDV oranının yüzde 1 olduğu I sayılı listeye dahil edildi. Böylelikle temel gıda maddelerinde KDV’nin yüzde 8’den yüzde 1’e indirildi. Resmi Gazete’de yayınlandı. İndirimli KDV oranları 14 Şubat’tan itibaren geçerli olacak. KDV’si indirilen ürünlerin bazıları şu şekilde:</p> <ul style="list-style-type: none"> Büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar, kümes hayvanları, balık, yumurta, bal, sebzeler, meyveler, kahve, çay, baharat, hububat, değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, insülin, buğday glütenu, nane, şeker kamışı, pamuk tohumu, yağlı tohum ve meyvelerin unu, hayvansal ve bitkisel yağlar, et, balık, kabuklu hayvanlar, şeker ve şeker mamulleri, kakao, un, nişasta, pastacılık ürünleri, su, soda, tuz... 	<p>ETKİSİZ: Temel gıda fiyatlarında yapılan KDV indirimi, düşük gelirliler için önemli bir fırsattır. Fakat ülkemizde vergiler mal ve hizmetin fiyatına gömülü olarak raflarda yer aldığı için, yapılan vergi indirimi fiyatlara yansımamaktadır. Atılan adım gelir dağılımının iyileştirilmesi için olumlu olmasına rağmen, kısa vadede gıda ve alkolsüz içeceklerde fiyat artışı engellenememiştir (Bkz: Şekil 3).</p> <p>Vergi artışı ve azalışının üretici ya da tüketiciye aktarılması “verginin yansımaları” ile alakalıdır. Üretici veya tüketicinin tekel olup olmaması, malın esnekliği, zorunlu mal ya da lüks mal olması gibi faktörler yansımaların ne yönde ve ne miktarda olacağını belirler.</p>

29 Mart 2022 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan “Mal ve Hizmetlere Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanı Kararı”na göre,

- İkinci el motorlu kara taşıtı ticaretiyle işgal eden mükelleflerce yüzde 18 KDV oranı uygulanarak satın alınan araçların teslimi ile özel matrah uygulanarak yapılan teslimlerde yüzde 18 KDV uygulanacaktır.
- Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından sertifikalandırılan tüm tohumluk ve fidanlara %1 oranında KDV uygulanacaktır.
- Konutların net alanının 150 metrekareye kadar olan kısmı için KDV oranı yüzde 8 olarak uygulanacaktır. Bunun yanında 150 metrekareden büyük konutlarda konutların 150 metrekareye kadar olan kısmı için %8, onu aşan kısmı için ise %18 oranında vergilendirilme uygulanacaktır (Ergin 2022).
- Arsa ve arazi teslimlerindeki KDV oranı da yüzde 18’den yüzde 8’e indirilecektir.
- Birinci sınıf lokanta ruhsatı ya da işletme belgesine sahip yerler ile üç yıldız ve üzeri oteller, tatil köyleri ve benzeri tesislerin bünyesindeki lokantalar için uygulanan yüzde 18 KDV oranı yüzde 8’e düşürülecektir
- Daha önce %1 olan yatlar, kotralar, tekneler ve gezinti gemilerinin KDV oranı yüzde 18 olarak uygulanacaktır
- Sabun, şampuan, deterjan, dezenfektanlar, ıslak mendil (sabun, deterjan veya solüsyon emdirilmiş olsun olmasın), tuvalet kağıdı, kağıt havlu, kağıt mendil ve peçete, diş fırçası ve macunu, diş iplikleri ile bebek bezi, hijyenik ped gibi ürünlerin satışında KDV oranı yüzde 18’den yüzde 8’e indirilecektir.

- 150 metrekarenin üzerindeki konutlara yapılan düzenleme ile arazi ve arsa için uygulanan vergi indirimi **ETKİSİZ**: Gelir vergisindeki dilim usulü artan oranlılığa benzer bir düzenleme yapılmıştır. Bu iki hamle ile maliyetler aşağı inse bile, düzenlemeden sonra konut fiyatlarında düşüş gözlemlenmemiştir (Tablo 3’den de anlaşılacağı üzere 1 Nisan itibarıyla konut, arazi ve arsa fiyatlarındaki vergi indirimleri fiyatları aşağı çekmemiştir. Düzenleme öncesindeki Mart 2022’deki konut fiyatları, Mayıs 2022’de artışını sürdürmüştür). Dolayısıyla karar olumlu olsa da gelir dağılımı açısından etkisi kısa dönemde görülmemektedir.
- **OLUMLU**: Yat, tekne ve gezinti gemileri gibi esnekliği yüksek, lüks malların %1 olan KDV’si %18’e çıkmıştır. Vergi adaleti açısından olumlu, gelir dağılımında adaleti düzeltebilecek bir hamledir. Buna karşın yapılan vergi artışının; fiyat esnekliğinin yüksek bir lüks tüketim ürününün satışlarını azaltma tehlikesi de söz konusudur.
- Deterjan, ıslak mendil, tuvalet kağıdı, sabun gibi ürünler için karar **OLUMLU**, sonuç **ETKİSİZ**: Deterjan, ıslak mendil, tuvalet kağıdı, sabun gibi esnekliği katı, zorunlu tüketim mallarına vergi indirimi getirilmesi gelir dağılımında adaleti düzeltebilecek bir politikadır. Buna karşın bu tarz ürünlerdeki fiyat artışı engellenememiştir.
- Tüm bu kararlar 12 Şubat 2022’de alınan vergi indirimlerini tamamlayıcı özelliktedir. Fiyat artışları yalnızca vergi yükü ile ilgili olmadığı için artış durdurulamamıştır. Yine de gelir dağılımında adalet için önemli bir karardır.

İLKE ANALİZ RAPORU

Türkiye'de Vergiler ve Gelir Dağılımı

<p>Yabancıların konut veya iş yeri alımlarında uygulanan KDV istisnası için, bu konut veya iş yerlerini en az 3 yıl elinde tutma şartı getirilmiştir.</p>	<p>OLUMLU: KDV istisnasının kapsamı daraltılarak yabancılara konut satışı daha az cazip hale getirilmiştir.</p> <p>Yabancılara yapılan konut satışları, Türkiye'de konuta olan talebin artmasının önemli nedenleri arasındadır. Yabancıların ülke içinde konut almasını teşvik etmek amacıyla birtakım tedbirler uygulanmaktadır. 250.000 dolarlık konut alımında vatandaşlık hakkı verilmesi buna örnektir. Buna ek olarak yabancıların aldıkları konut ve iş yerlerine bedelini döviz olarak Türkiye'ye getirmesi, satın aldıkları konutları 1 sene içinde elden çıkarmaması kaydıyla KDV istisnası uygulanmaktaydı. Son düzenleme ile yabancılar istisnadan yararlanabilmek için en az 3 sene o konutu elde tutmak zorunda kalmıştır. Ayrıca konut alımları ile beraber verilen vatandaşlık hakkı için minimum 400.000 dolarlık konut alınması gerektiği hükme bağlanmıştır.</p>
<p>Cep telefonlarında ÖTV matrahları değiştirildi. Buna göre tarifede %25'e tekabül eden matrah 640 liradan 1500 liraya yükseltildi. %40'a tekabül eden matrah aralığı ise 640-1500 liradan, 1500-3000 aralığına yükseltildi.</p> <p>Benzer şekilde çeşitli tütün ve alkollü içeceklerde de maktu vergi tutarları arttırıldı.</p>	<p>OLUMSUZ: Cep telefonları günlük hayatta artık sıradanlaşan ve bir ihtiyaç halini almıştır. Bu ürünlerden "özel tüketim" vergisi almak vergi adaleti açısından sakıncalıdır. Bunun yanında ilgili değişiklikler cep telefonlarının daha yüksek vergili satılmasına yol açarak enflasyonist bir baskıyı da beraberinde getirecektir.</p> <p>OLUMSUZ: Türkiye'de tütün ve alkol ürünlerinden elde edilen vergiler bir hayli yüksektir. Bu vergiler yaydıkları negatif dışsallık nedeniyle, yalnızca mali amaçlarla alınmamakta aynı zamanda ektrafiskal (sağlık bir toplumun inşası, sigara kullanımının azaltılması gibi) amaçlarla da alınmaktadır. Ek olarak harcama üzerinden alınan vergiler sınıfına girdiği için, gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir. Bunun yanında vergiler ve dolayısıyla fiyatların yüksekliği nedeniyle kaçak kullanım artmaktadır. Bu durumda ise orta ve uzun vadede çeşitli sağlık problemleri ortaya çıkmaktadır.</p>

İLKE ANALİZ RAPORU

Türkiye'de Vergiler ve Gelir Dağılımı

<p>Kurumların bilançolarında yer alan döviz ve altınlar 2022 yılı sonuna kadar Kur Korumalı Türk lirası mevduat ve katılma hesaplarına en az üç ay vadeli şekilde yatırılırsa söz konusu hesapların dönem sonu değerlemesinden kaynaklananlar da dâhil olmak üzere vade sonunda elde edilen faiz ve kâr payları ile diğer kazançlar kurumlar vergisinden müstesna olmuştur.</p>	<p>OLUMSUZ: Kur korumalı mevduat kapsamında elde edilen faiz ve kâr paylarından, kur farkından, kurumlar vergisi ve gerçek usul bilanço hesabı gelir vergisi sahipleri vergi ödemeyecektir. Altında da aynı şekilde, alış ve satış arasındaki değer farkı da vergi istisnasına tabidir.</p> <p>Yalnızca tasarruf sahiplerinin yararlanabileceği bu düzenlemede, olası döviz artışları faiz ya da kâr payının üzerinde getiri sağlarsa, bu tutarlar Hazine'ye yük olacaktır. Aynı zamanda hem faiz ve kâr payı hem de döviz artışı sonucunda Hazine garantisi kapsamında elde edilen bu gelirlerle vergi uygulanmayacaktır.</p>
<p>İstanbul Finans Merkezi kurulmuştur. İstanbul Finans Merkezi'nde gerçekleştirilen finansal hizmet ihracatı niteliğindeki faaliyetler kapsamında elde edilen kazançların %75'i kurumlar vergisi matrahının tespitinde, kurumlar vergisi beyannamesi üzerinde ayrıca gösterilmek şartıyla, kurum kazancından indirilecektir. Bu oran, kurumların 2022 ila 2031 yılları vergilendirme dönemlerine ait kurum kazançları için %100 olarak uygulanacaktır. Belirli işlemlere BSMV, damga vergisi ve harç istisnası getirilmiştir.</p>	<p>OLUMSUZ: Finansal sermayenin ülkeye çekilebilmesi ve İstanbul'un küresel bir finans merkezi olması amacıyla yapılan bir uygulamadır. Bu amaçla yapılan vergi indirimleri, vergi istisnaları ve vergi teşvikleri finansal sermayenin lehine gelir dağılımını bozan bir uygulamadır.</p>

Kaynak: Çelik (2022) ve İLKE İlim Kültür ve Eğitim Vakfı (2022) veriler genişletilerek, ilgili kanuni düzenlemeler eklenerek oluşturulmuştur.

Sonuç

Ekonomik eşitsizlik; yalnızca ekonomik bir problem olarak karşımıza çıkmamakta ve sahip olduğu özellik ve sağladığı dışsallık sebebiyle de yarı-kamusal mal ya da hizmet kapsamında değerlendirilebilmektedir. Devletin eşitsizlik durumunda ekonomiye müdahalede bulunması farklı araçlar ile gerçekleştirilebilmektedir. Ülkelerin inşa ettiği vergi sistemlerini de bu kapsamda değerlendirmek gerekmektedir. Vergi politikası oluşturmak ülkelerin mevcut yapısal koşullardan bağımsız değildir. Ülke vatandaşlarının vergi ahlakı, mevcut vergi yasalarının iktisadi ve hukuki ilkelere uygun oluşturulması, düzgün işleyen vergi idaresinin olması gibi unsurlar vergi sisteminin düzgün işleyebilmesinin ana kriterleri arasındadır.

Vergi politikası uygulamaları aynı zamanda diğer ekonomi politikası araçları olan kamu harcama politikası, borçlanma politikası ve para politikası uygulamalarıyla ilişkilidir. Ekonomi politikasının tüm bileşenlerinin aynı hedef doğrultusunda kullanılması durumunda arzu edilen ekonomik çıktılar elde edilebilecektir. Vergi politikaları maliye politikası araçları arasında yer almaktadır. Maliye politikalarında amaçlanan hedefler bazı durumlarda birbirleriyle çatışabilmektedir. Örneğin ekonomik istikrar ile gelir dağılımında adalet ya da ekonomik büyüme ve gelir dağılımında adalet gibi hedeflerin aynı anda sağlanması bir hayli zordur.

Bu çalışma son dönemde uygulanan vergi politikalarının gelir dağılımına etkisini ortaya koymak için kaleme alınmıştır. Uygulanan vergi politikalarının doğrudan ve dolaylı etkileri de göz önüne alındığında, gelir dağılımına etki eden çok fazla değişken olması

nedeniyle doğrudan bir nedensellik ilişkisi kurmak kolay değildir. Bu açıdan meselenin farklı boyutlarını da hesaba katarak analizler yapılması gerekmektedir. Ekonominin içinde bulunduğu makroekonomik koşullar ve vergi sisteminin kurumsal yapısı uygulanan politikaların etkilerini şekillendirmektedir. Aynı şekilde vergi denetimi, vergi mevzuatının karmaşıklığı, vergi kaçakçılığı gibi problemler düzeltilmeden gelir dağılımının iyileşmesi bir hayli zordur. Yine de mevcut teorik bilgiler ve Türk Vergi Sistemi'nin yapısal koşulları dikkate alınarak, uygulanan vergi düzenlemelerinin olası etkileri üzerinde çıkarımlar yapılabilir.

Türkiye'nin Gini katsayısı uzun yıllardır 0,40 seviyesinde yatay olarak seyretmektedir. Vergi ve sosyal transferler öncesinde 0,60'ın üzerinde olan Gini katsayısının 0'a yaklaşması gelir dağılımında iyileşmenin göstergesidir. Buna karşın OECD ülkeleri arasında Türkiye'nin en yüksek gelir dağılımı eşitsizliğine sahip olan ülkeler arasında olduğu görülmektedir.

Yapılan vergi düzenlemelerinde; asgari ücretin belirlenmesi akabinde ve asgari ücrette tekabül eden gelirler için vergi istisnası uygulanması ile Şubat ve Mart 2022 tarihlerinde yapılan vergisel düzenlemeler, son dönemde gelir dağılımını düşük gelirli kişiler lehine iyileştirebilecek en önemli kararlar olarak göze çarpmaktadır. Fakat uygulanan vergi indirimlerinin piyasa şartları altında fiyatlara yansması bir hayli zordur. Bu durum farklı nedenlerden kaynaklanabileceği gibi çoğunlukla ürünlerin esnekliği ile alakalı bir durumdur. Yüksek enflasyonist ortamda vergilerin düşürülmesi ürün fiyatlarının aşağı yönlü hareket etmesini engellemektedir.

Nitekim düzenlemelerden sonraki birkaç aylık süreçte Tablo 3 ve Şekil 3’de gıda ve alkolsüz içecekler ile konut fiyatlarındaki artış eğiliminin sürdüğü görülmektedir. Bunun haricinde Türk Vergi Sistemi’ndeki vergiler ağırlıklı olarak harcamalar üzerinden alınmaktadır. Mükelleflerin tepkilerinin çekilmemesi için vergiler çoğunlukla mal ve hizmetlerin fiyatlarına dahil edilerek satılmaktadır. Dolayısıyla vatandaşlar açısından ürünlerdeki vergi artışları ve vergi indirimlerinin tespit edilmesi görece zordur. Böyle olunca da vergi indirimleri fiyatlara yansımamıştır.

Uygulanan diğer tedbirler incelendiğinde belirli sektörlerin kriz döneminde canlandırılması için çeşitli vergi kolaylıkları sağlandığı da görülmektedir. Fakat bu tedbirlerin alt ve orta sınıfı doğrudan etkilemesi beklenmemektedir. Genel olarak ticari kazanç elde eden mükelleflerin zararlarının karşılanması amacına yöneliktir. Buna karşın salgının ilk etkilerinin atılmasının ardından daraltıcı nitelikte ve vergi gelirlerini arttıracak bir dizi tedbir alınmıştır. Bunların arasında ÖTV ve gümrük vergisi gelirlerini arttırmaya yönelik düzenlemeler yer almıştır. Özellikle harcamalar üzerindeki vergilerdeki artış, gelir dağılımını bozucu etkide olacaktır.

Bunlara ek olarak son dönemde uygulanmaya başlayan kur korumalı mevduat hesapları (KKM) getirilerinden, gelire endeksli senetlerden, devlet tahvili ve hazine bonusu getirilerinden vergi alınmaması da her ne

kadar belirli makroekonomik amaçların karşılanması için uygulanıyor olsa da gelir dağılımını yüksek tasarruf sahibi kişi ve kurumlar lehine bozmaktadır. Benzer vergi kolaylıkları İstanbul Finans Merkezi’nin kurulması ile de benzer şekilde uygulanmaktadır. Fakat tüm yapılan vergi muafiyet, istisna ve indirimler (vergi harcamaları) vergi adaletini bozmaktadır. Tablo 4’de yapılan vergi harcamaları gösterilmiştir. Keza vergi afları, mali af, varlık barışı gibi uygulamalar da aynı şekilde ödevlerini yerine getiren mükelleflerin aleyhine vergi adaletini zedelemektedir.

Sonuç olarak Türkiye’de son dönemde uygulanan bazı vergi politikalarının gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltacak, bazı politikaların ise gelir dağılımındaki eşitsizliği arttıracak özellikte olduğu görülmüştür. Buna karşın ekonomik konjonktüre özgü koşulların, Türkiye’nin vergi sisteminin ve ülkedeki vergi zihniyetinin uygulanan politikaların başarısını etkilediği çıkarımı yapılmıştır.

Dolaylı vergilerin payının azaldığı, gelir vergisindeki ağırlığın ücret geliri elde edenlere yüklenmediği, kurumlar vergisini ödeyen mükelleflerin kümelenmediği, vergi kaçakçılığı ve kayıt dışı ekonominin önlendiği, vergi harcamalarının sınırlandırıldığı, mükelleflerin vergi bilincinin arttığı ve vergi denetiminin etkinleştirildiği bir vergi reformu olmadan gelir dağılımında iyileşme sınırlı seviyede kalacaktır.

Politika Önerileri

- Uygulanan ekonomi politikalarının ekonomik istikrar, durgunluk/enflasyonla mücadele, kamusal finansman sağlama, gelir dağılımında adalet gibi farklı amaçları olabilir. Bunların arasında vergi politikaları dizayn edilirken diğer ekonomi politikaları da dikkate alınmalı, istenen politika hedefine uygun olarak, vergilerin diğer ekonomi politikası araçlarıyla uyum içinde hareket etmesi sağlanmalıdır.
- Gelir dağılımını iyileştirecek vergi politikalarının başarılı olabilmesi için öncelikli olarak ülkenin makroekonomik istikrarının sağlanması gerekmektedir. Bu açıdan Türkiye’deki gelir dağılımındaki iyileşmeyi doğrudan veya dolaylı yoldan etkileyen yüksek enflasyon, döviz kuru oynaklığı, yüksek CDS primleri, yüksek faiz problemleri gibi temel makroekonomik göstergeler de iyileştirilmelidir.
- Türkiye’de mevcut konjunktürde ekonominin canlandırılması ve enflasyonun kontrolü gibi hedefler için uygulanan politikaların gelir dağılımını bozucu özelliği yüksektir. Ekonomik istikrarın sağlanması için geçici bir süre gelir dağılımını olumsuz yönde etkileyecek politikalar tercih edilmek zorunda kalırsa bile, ekonomik istikrar sağlandıktan sonra toplumsal refahı arttıracak orta ve uzun vadeli gelir dağılımını iyileştirecek politikalar uygulanmalıdır.
- Vergi denetimlerini arttırarak, vergi kaçakçılığının önüne geçilmelidir. Vergi denetiminin sağlanması için de dijitalleşmenin getirdiği araçların da kullanılması gerekmektedir. Vergi denetimi ve vergi etkinliğini kolaylaştıracak şekilde vergi kanunları açık, sade ve anlaşılabilir şekilde dizayn edilmelidir.
- Harcamalardan alınan dolaylı vergilerin vergi yapısında önemli yer kaplaması gelir dağılımındaki adaleti bozmaktadır. Özellikle temel tüketim malları, elektronik ürünler, yakıtlar ve taşıtlar üzerinde alınan vergiler hem enflasyona neden olmakta hem de birçok kişinin alım gücünü düşürerek toplumsal refahı azaltmaktadır. Dolaylı vergilerin toplam vergi gelirlerindeki payı gelişmiş ülkelerdeki olduğu gibi önemli ölçüde azaltılmalıdır.
- Harcamalar üzerinden alınan vergilerde, aynı mal veya hizmetin satışına birden fazla vergi konulması durumunda, vergiler vergilerin vergisine (hatta bazen verginin vergisinin vergisine) yol açacak şekilde alınmamalıdır (ÖTV matrahına KDV’li satış fiyatının eklenmesi ve buna göre verginin hesaplanması buna örnektir). Bu durum vergi yükünün düşük gelirli vatandaşlar üzerinde kalmasının yanı sıra mükellefler üzerinde de hoşnutsuzluklara da yol açmaktadır.
- Harcamalar üzerinden alınan vergilerin mevcut mal ve hizmetlerin fiyatının içinde yer alması vatandaşların ödedikleri vergileri hissetmemesine neden olmaktadır (mali anestezi). Satış etiketleri KDV, ÖTV gibi vergiler dahil olarak gösterildiğinden vergiler ürün fiyatının içinde gizlenmektedir. Böylelikle uygulanan vergi indirimlerinin fiyatlara yansımaması daha kolay gerçekleşmektedir. Vatandaşların ödedikleri vergilerin farkına varacağı, hatta

vergilerin nerelere kullanacağı konusunda söz sahibi olabileceği siyasi ve ekonomik adımlar atılmalıdır.

- Devlet tahvilleri, kur korumalı mevduat hesapları ve gelire endeksli senet gibi kamusal finansman araçlarından elde edilen kazançlara ve İstanbul Finans Merkezi'ndeki firmalara çeşitli vergi istisnaları getirilmesinin iktisadi amaçları söz konusu olsa bile, gelir dağılımını orta ve uzun vadede bozucu özellikleri de vardır. Bu açıdan teşvik aracı olarak kullanılan vergi politikalarının Ar-Ge harcamalarına, yatırımlara, teknolojik yeniliklerin teşvikine veya çevreyi korumaya yönelik alanlara yönelmesi hem sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınma için hem de gelir dağılımında adaletin sağlanması için daha isabetli olacaktır.
- Temel tüketim malları üzerinden alınan vergi oranlarının düşük tutulmasına devam edilmelidir. Benzer özelliklerde olmalarına rağmen yüksek oranlarda vergilendirilen temel tüketim mallarında da indirimler gerçekleştirilmelidir.
- Lüks tüketime konu olmak yerine, artık çağın gerekliliği haline gelmiş telefon, bilgisayar gibi teknolojik aletlerin üzerindeki vergiler hafifletilerek dijital ekonomik dönüşüme uyum sağlanmalıdır.
- Vergi harcamalarının (vergi indirim, muafiyet ve istisnaları) büyüklüğü mümkün oldukça düşük seviyede tutulmalıdır. Özellikle yatırımların teşvik edilmesi gibi amaçlarla uygulanan vergi harcamalarından gelir dağılımında üst seviyede gelir seviyesine sahip insanlar yararlanabilmektedir.
- Gelir dağılımında iyileştirmenin yapılabilmesi adına asgari ücrete tekabül eden ücret gelirlerinin gelir vergisinin ilk diliminden istisna edilmesi ve bu kişilerden aynı zamanda damga vergisinin alınmaması uygulamasına devam edilmelidir.
- Gelir vergisinin çok büyük kısmının çoğunlukla ücret geliri elde eden kişilerden stopaj ile alınması, ücret geliri elde eden gelir ve kurumlar vergisi mükellefi işverenlerin çalıştırdıkları işçilerden daha az vergi ödemesi gibi "oksimoron" bir durumun oluşmasına yol açmaktadır. Ekonomik gerçekliklerle bağdaşmayan bu durum düzeltilmelidir.
- Beyan yoluyla gelir ve kurumlar vergisi veren mükelleflerde kanunen kabul edilen giderlerinin vergi matrahından düşürmeye imkân tanınması, buna karşın stopaj ile vergilendirilen kişilere bu hakkın tanınmaması önemli problemlere yol açmaktadır.
- Vergi aflarının artması mükellefler arasındaki adalet duygusunu zedeleyecek, vergi ödemenin zamanında getirmeyen ya da hiç yerine getirmeyen kişilerin lehine gelir dağılımını bozacaktır. Dolayısıyla mali af, vergi affı, yapılandırma yasası ya da varlık barışı gibi farklı isimlerle ortaya konulan uygulamaların son yıllarda artması, vergi adaletini bozmaktadır. Bu uygulamalar sınırlandırılmalıdır.

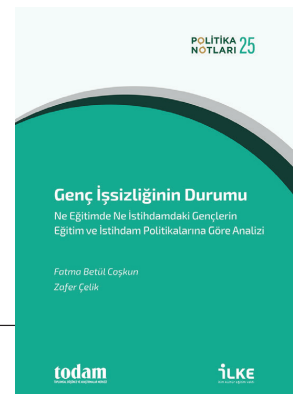
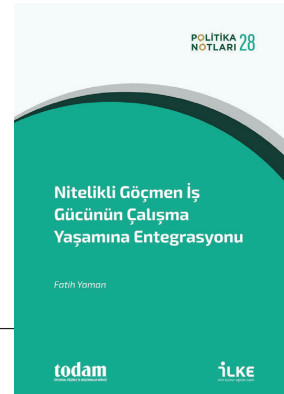
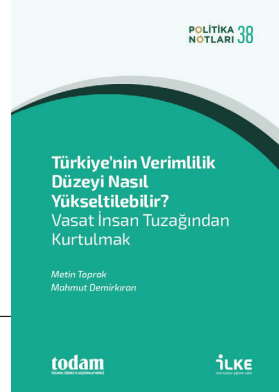
Kaynakça

- Aktaş, A. (2022). Gelir dağılımındaki asıl çarpıklık 2021-2022 verilerinde görülecek. *Dünya Gazetesi*. 25.6.2022 tarihinde <https://www.dunya.com/kose-yazisi/gelir-dagilimindaki-asil-carpiklik-2021-2022-verilerinde-gorulecek/657878> adresinden alındı.
- Ben, A. (2022). Servette eşitsizlik ve siyaset. *Eşitsizlikle Mücadele Devletin Rolünü Yeniden Düşünmek* içinde (s. 92-99). Ankara: Efil Yayınevi.
- Bingöl, O. (2018). *Türk vergi sisteminin temel sorunları ve çözüm önerileri*. 2. Baskı Bursa: Ekin Yayınevi
- Bingöl, O. (2021). *Kontrolsüz güç. Vergilerimiz nerede?* İstanbul: Sia Kitap.
- Blanchard, O. ve Rodrik, D. (2022). *Eşitsizlikle mücadele devletin rolünü yeniden düşünmek*. 1. Basım. Ankara: Efil Yayınevi.
- Chancel, L. (2022). Gelişmiş ülkelerdeki eşitsizliğe dair on gerçek. *Eşitsizlikle mücadele devletin rolünü yeniden düşünmek* içinde (s. 22-54). Ankara: Efil Yayınevi.
- Chancel, L., Piketty, T. Saez, E. Ve Zucman, G. (2021). *World inequality report 2022*.
- Chang, H. (2015). *Kapitalizm hakkında size söylenmeyen 23 şey*. 3. Baskı. İstanbul: Say Yayınları.
- Çelebi, A. K. (2015). *Liberal ekonomik düşüncede kamu kesiminin büyüklüğü sorunu*. 4. Baskı. Manisa: Emek Matbaası.
- Çelik, Ş. Ç. (2022). Covid-19 pandemisi sonrasında maliye politikaları uygulamaları: Türkiye özelinde bir değerlendirme. *Maruf İktisat İslam İktisadi Araştırmaları Dergisi* 2(1), 04-27.
- Davies, J., Lluberas, R. ve Shorrocks, A. (2021). *Credit Suisse global wealth databook 2021*. 12. Credit Suisse Research Institute.
- Diamond, P. (2022). Genel manzaranın tartışılması. *Eşitsizlikle mücadele devletin rolünü yeniden düşünmek* içinde (s. 55-63). Ankara: Efil Yayınevi.
- Dinler, Z. (2012). İktisada giriş. 18. Baskı. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Edizdoğan, N. ve Çelikkaya A. (2012). *Vergilerin ekonomik analizi*. 2. Basım. Dora Yayınları.
- Elgin, C. (2011). Niçin kayıtdışı oluruz?. *İktisat ve Toplum*. 1(7), 74-78.
- Endeksa (2022). Türkiye konut, ev fiyatları. *Endeksa*, 29.6.2022 tarihinde <https://www.endeksa.com/tr/analiz/turkiye/endeks/satilik/konut> adresinden alındı.
- Ergin, N. E. (2022). Yeni Kdv Oranları, *Dünya Gazetesi*. 25.6.2022 tarihinde <https://www.dunya.com/kose-yazisi/ye-ni-kdv-oranlari/653829> adresinden alındı.
- Facundo, A., Chancel, L., Piketty, T., Saez, E. ve Zucman, G. (2019). *Dünya eşitsizlik raporu 2018*. 1. Basım. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (2021). *Kamu maliyesi raporu 2021-II*.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü (2022). *Bütçe istatistikleri*. 21.6.2022 tarihinde <https://www.hmb.gov.tr/muhasebat-genel-mudurlugu-istatistikleri> adresinden alındı.
- International Monetary Fund (IMF). 2021. *Fiscal monitor: a fair shot*. Washington, D.C.
- İLKE İlim Kültür ve Eğitim Vakfı (2022). İktisat izleme raporu 2021. İLKE Yayınları: 133. İstanbul.
- Kalkınma Bakanlığı (2014). *Vergi özel ihtisas komisyonu raporu*. Ankara.
- Kovancılar, B., Mıynat, M. ve Aybarç, S. (2007). *Kamu maliyesinde küresel değişimler*. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Maraşlı, O. (2017). Faiz ve toplumsal adalet: reel faiz oranının gelir adaletsizliği üzerindeki etkisi. İslam İktisadında Sosyal Adalet içinde (s. 53-94). İktisat Yayınları-4. İstanbul: İktisat Yayınları.
- Mıynat, M. (2004). *Liberalizasyon sürecinde istikrar politikalarının gelir dağılımına etkisi (israil, meksika ve türkiye)*. Ankara: Odak Yayın Evi.
- Muter, N. B., Çelebi, A. K. ve Sakınç, S. (2016). *Kamu maliyesi*. 5. Baskı. Manisa: Emek Matbaası.
- Nadaroğlu, H. (1998). *Kamu maliyesi teorisi*. 10. Baskı. İstanbul: Beta Basım.
- OECD (2022). OECD tax database. 29.6.2022 tarihinde <https://www.oecd.org/ctp/tax-policy/tax-database/> adresinden alındı.
- Piketty, T. (2015). *Yirmi birinci yüzyılda kapital*. 2. Basım. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Piketty, T. (2022). *Eşitsizlikler ekonomisi*, İstanbul: Epsilon Yayınevi
- Saez, E. (2022). Serveti vergilendirmeli miyiz?. *Eşitsizlikle Mücadele Devletin Rolünü Yeniden Düşünmek* içinde (s. 184-191). Ankara: Efil Yayınevi.
- Saraçoğlu, F., Çaşkurlu, E. ve Ejder, H. L. (2014). *Maliye yazıları*. Beşevler, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Savaşan, F. (2014). *Piyasa başarısızlığından devlet başarısızlığına kamu ekonomisi*. 4. Baskı. Dora Yayıncılık.
- Sheri, B. (2022). Eşitsizliğin üzerine gitmek için gerekli siyasal koşullar. *Eşitsizlikle Mücadele Devletin Rolünü Yeniden Düşünmek* içinde (s. 100-109). Ankara: Efil Yayınevi.
- Sosyal Veri (2022a). Tepedekilerin servetten aldıkları pay (2000- 2020). 29.6.2022 tarihinde <https://www.sosyalveri.net/grafik/1123> adresinden alındı.
- Sosyal Veri (2022b). Vergi öncesi ve sonrası gini katsayısı (2006-2020). 29.6.2022 tarihinde <https://sosyalveri.net/grafik/1173> adresinden alındı.
- Sosyal Veri (2022c). Yüzdeler dilimlerin gelir dağılım payları (2006-2020)”. 29.6.2022 tarihinde <https://www.sosyalveri.net/grafik/1174> adresinden alındı.
- Stiglitz, J. E. (2016). *Eşitsizliğin bedeli, bugünün bölünmüş toplumu geleceğimizi nasıl tehlikeye atıyor*. 5. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Stiglitz, Joseph E. (1994). *Kamu kesimi ekonomisi*. 2. Baskı. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Şen, H. ve Sağbaş, İ. (2016). *Vergi teorisi ve politikası*. 2. Baskı. Ankara.
- Tokatlıoğlu, M. ve Selen, U. (2017). *Maliye politikası*. Ekin Yayınevi.
- TÜİK (2022a). Gelir ve yaşam koşulları Araştırması, 2021. 21.6.2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581> adresinden alındı.
- TÜİK (2022b). TÜİK - Veri Portalı. 29.6.2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Turcat> adresinden alındı.

ANALİZ RAPORLARI

POLİTİKA NOTLARI

Ekonomik eşitsizliğin önemli bileşenlerinden olan gelir ve servet eşitsizliği; bölüşüm teorileri kapsamında iktisat yazınında uzun yıllardır tartışılmaktadır. Gelir dağılımı iktisadi istikrarı, toplumsal huzuru ve sosyal refahı ilgilendiren bir konudur. Devletin ekonomik hayatta üstlendiği rol ve uyguladığı ekonomi ve maliye politikaları, mevcut gelir dağılımını doğrudan ya da dolaylı yollardan olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir. Bu politika araçları arasında vergiler önemli bir yer kaplar. Bu bağlamda mezkur çalışmada maliye teorisindeki gelir dağılımına ilişkin temel varsayımlar ve Türkiye'deki mevcut vergi sistemi ışığında Covid-19 salgını sonrasında uygulanan vergi politikalarının gelir dağılımına olası etkileri incelenmiştir.